

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут економіки та менеджменту
Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

МЕЛЬНИЦЬКИЙ БОГДАН МИРОСЛАВОВИЧ

УДК 336.7

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**Фінансова стійкість у банківському секторі: фактори та ризики у
контексті фінансових криз та економічних збурень**

Освітня програма – Фінансовий менеджмент у сфері бізнесу
Спеціальність: 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Богдан МЕЛЬНИЦЬКИЙ
(підпис, ім'я та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник Світлана КОРОЛЬ, к.е.н., доцент
(ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Уляна АНДРУСІВ
(посада) (підпис) (дата) (ім'я та прізвище)

Рецензент

д.е.н., проф. Ірина ФАДЄЄВА
(посада) (підпис) (дата) (ім'я та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Івано-Франківськ – 2024

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Інститут економіки та менеджменту

Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр

Спеціальність 072 – «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

Уляна АНДРУСІВ

«22» листопада 2024 року

ЗАВДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Мельницькому Богдану Мирославовичу

1. Тема роботи «Фінансова стійкість у банківському секторі: фактори та ризики у контексті фінансових криз та економічних збурень»

керівник роботи Король Світлана Василівна к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «22» листопада 2024 року № 776/7

2. Строк подання студентом роботи 19.12.2024

3. Вихідні дані до роботи: законодавчі й нормативні акти, що регламентують діяльність банківського сектору в Україні, періодичні видання, офіційні статистичні матеріали, дані звітності Національного банку України, наукові публікації та методичні видання, статті, тощо.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретико-методичні основи фінансової стійкості у банківському секторі.

2. Практичні аспекти оцінки фінансової стійкості банків: досвід України у контексті фінансових криз та економічних збурень.

3. Проблеми забезпечення фінансової стійкості та стратегії фінансової стабілізації у банківському секторі України.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):

Слайд 1 – Актуальність та наукова новизна роботи.

Слайд 2 – Основні фактори та ризики, що впливають на формування фінансової стійкості у банківському секторі.

Слайд 3 – Підходи до визначення поняття «фінансова стійкість банків».

Слайд 4 – Показники стану банківської системи України в 2019-2023 рр. Доходи і витрати банків України за 2019-2023 рр.

Слайд 5 – Основні фінансові показники комерційних банків України за 2020-2023 рр.

Слайд 6 – Динаміка рівня фінансової стійкості банківської системи України у 2020-2023 рр. Динаміка макроекономічних факторів за 2020-2023 рр.

Слайд 7 – Проблеми забезпечення фінансової стійкості у банківському секторі України.

Слайд 8 – Стратегії фінансової стабілізації банків України в контексті фінансових криз та економічних збурень.

6. Дата видачі завдання 22.11.2024

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми та постановка завдання	22.11.2024	виконано
2.	Розділ 1. Теоретико-методичні основи фінансової стійкості у банківському секторі.	25.11.2024	виконано
3.	Розділ 2. Практичні аспекти оцінки фінансової стійкості банків: досвід України у контексті фінансових криз та економічних збурень.	02.12.2024	виконано
4.	Розділ 3. Проблеми забезпечення фінансової стійкості та стратегії фінансової стабілізації у банківському секторі України.	09.12.2024	виконано
5.	Вступ, висновки	13.12.2024	виконано
6.	Оформлення роботи	16.12.2024	виконано
7.	Подання готової роботи з комплектом супровідних матеріалів на допуск до захисту	19.12.2024	виконано

Студент _____ Богдан МЕЛЬНИЦЬКИЙ
(підпис)

Керівник роботи _____ Світлана КОРОЛЬ
(підпис)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота містить 76 сторінок 7 таблиць, 8 рисунків, перелік посилань на джерела із 50 найменувань і 3 додатки.

Фінансова стійкість банківського сектору є ключовим фактором для забезпечення стабільності економіки країни та фінансового благополуччя її громадян. В умовах економічних збурень та кризових ситуацій питання фінансової стійкості банків набуває особливого значення. В Україні, де банківський сектор стикається з низкою викликів, забезпечення його стабільності є нагальною потребою. Загалом, в умовах мінливого середовища, можна виокремити основні фактори фінансової стійкості банківського сектору, зокрема: капіталізацію банків, ліквідність, якість активів і ризик-менеджмент. Їх значимість визначає ступінь викликів та ймовірність настання ризиків, особливо в умовах війни. Серед найбільш важливих можна виділити економічну нестабільність, валютні коливання та регуляторний тиск. Однак попри численні виклики, ефективне управління ризиками, підвищення капіталізації та ліквідності, а також впровадження новітніх технологій можуть сприяти зміцненню фінансової стійкості банків і підвищенню їх ролі у стабілізації економіки.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення фінансової стійкості у банківському секторі в контексті фінансових криз та економічних збурень.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти оцінювання фінансової стійкості у банківському секторі.

У роботі досліджено теоретико-методичні основи фінансової стійкості у банківському секторі, проведено аналітичну оцінку фінансової стійкості банків України у контексті фінансових криз та економічних збурень, виявлено проблеми та визначено стратегії фінансової стабілізації банків України.

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ, БАНК, БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР, СТАБІЛЬНІСТЬ, ФІНАНСОВІ ПОКАЗНИКИ, РИЗИКИ.

ABSTRACT

The master's thesis consists of 76 pages, 7 tables, 8 figures, a list of references with 50 items, and 3 appendices.

Financial stability in the banking sector is a crucial factor for ensuring the stability of a country's economy and the financial well-being of its citizens. In times of economic turbulence and crisis situations, the issue of financial stability in banks becomes especially significant. In Ukraine, where the banking sector faces numerous challenges, ensuring its stability is an urgent necessity. Overall, in a changing environment, the main factors of financial stability in the banking sector can be identified, including bank capitalization, liquidity, asset quality, and risk management. Their importance determines the degree of challenges and the likelihood of risks, especially in wartime conditions. Among the most critical factors are economic instability, currency fluctuations, and regulatory pressure. However, despite numerous challenges, effective risk management, increased capitalization and liquidity, as well as the implementation of new technologies, can contribute to strengthening the financial stability of banks and enhancing their role in economic stabilization.

The object of the study is the processes of ensuring financial stability in the banking sector in the context of financial crises and economic disruptions.

The subject of the study is the theoretical, methodological, and practical aspects of assessing financial stability in the banking sector.

The thesis examines the theoretical and methodological foundations of financial stability in the banking sector, conducts an analytical assessment of the financial stability of Ukrainian banks in the context of financial crises and economic disruptions, identifies problems, and financial stabilization strategies of Ukrainian banks were determined.

FINANCIAL STABILITY, BANK, BANKING SECTOR, STABILITY, FINANCIAL INDICATORS, RISKS.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ.....	10
1.1 Фінансова стійкість банку: суть, фактори та ризики, що впливають на її формування.....	10
1.2 Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банків.....	16
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ: ДОСВІД УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВИХ КРИЗ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ЗБУРЕНЬ.....	26
2.1 Аналіз фінансової стійкості у банківському секторі за 2020-2023 роки.....	26
2.2 Оцінка фінансової стійкості банків України в умовах мінливого середовища.....	33
2.3 Аналіз впливу факторів та ризиків на фінансову стійкість банків.....	41
Висновки до розділу 2.....	45
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА СТРАТЕГІЇ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ.....	47
3.1 Зарубіжний досвід оцінювання фінансової стійкості банків.....	47
3.2 Проблеми забезпечення фінансової стійкості у банківському секторі України.....	51
3.3 Стратегії фінансової стабілізації банків України в контексті фінансових криз та економічних збурень.....	56
Висновки до розділу 3.....	60
ВИСНОВКИ.....	62
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ НА ДЖЕРЕЛА.....	65
ДОДАТКИ.....	71
Бібліографічна довідка	

					МР.ФНм – 02.00.000 ПЗ			
Змн.	Лист	№ докум.	Підпис	Дата				
Розроб.		Мельницький Б. М.			«Фінансова стійкість у банківському секторі: фактори та ризики у контексті фінансових криз та економічних збурень»	Літ.	Арк.	Акрушів
Перевір.		Король С. В.					6	76
Реценз.		Фадєєва І. Г.				ІФНТУНГ, ФНм-23-1		
Н. Контр.		Король С. В.						
Затверд.		Андрусів У. Я.						

ВСТУП

Фінансова стійкість у банківському секторі є критично важливою для стабільності всієї економічної системи. Банки відіграють ключову роль у забезпеченні фінансових послуг, кредитування та управління ризиками, тому їх здатність протистояти економічним збуренням та кризам має велике значення. Крім того, ця тема набуває особливого значення у контексті останніх фінансових криз та економічних збурень, які суттєво вплинули на глобальну економіку.

Загалом, фінансова стійкість у банківському секторі полягає у здатності банків протистояти негативним зовнішнім впливам, зберігати свою платоспроможність та продовжувати надавати фінансові послуги навіть у періоди економічної нестабільності. Це включає здатність банків виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами, забезпечувати стабільний дохід та ефективно управляти ризиками. Відтак фінансова стабільність банків виступає вирішальним фактором для підтримки економічної стабільності країни та добробуту її громадян. У періоди економічних збурень та кризових ситуацій, значущість їх фінансової стійкості зростає. В Україні, де банківський сектор стикається з багатьма викликами, забезпечення його стабільності є критично важливим.

Дослідженнями питань щодо фінансової стійкості у банківському секторі займалися чимало науковців та економістів-практиків, серед них О. В. Батрак, А. П. Біда, В. М. Бойко, А. В. Бурковська, А. О. Вінник, О. О. Вінниченко, В. Я. Вовк, Н. І. Волкова, В. В. Громакова, Н. З. Зарічна, В. Б. Захожай, А. С. Колесніченко, І. Ю. Литвинов, В. М. Радченко, В. В. Рисін, О. Ф. Сацура, Н. Є. Селюченко, В. В. Тищенко, О. І. Тищенко та інші. Однак, не применшуючи значимості наукових напрацювань у даній площині, досліджувана тематика не втрачає своєї актуальності, особливо в контексті фінансових криз та економічних збурень.

Мета магістерської роботи полягає в поглибленні теоретико-методичних засад, а також у наданні практичних рекомендацій щодо забезпечення фінансової

стійкості у банківському секторі в контексті фінансових криз та економічних збурень.

Мета магістерської роботи зумовила вирішення наступних завдань:

- охарактеризувати суть фінансової стійкості банку, визначити фактори та ризики, що впливають на її формування;
- дослідити методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банків;
- провести аналіз фінансової стійкості у банківському секторі за 2020-2023 роки;
- оцінити фінансову стійкість банків України в умовах мінливого середовища;
- проаналізувати вплив факторів та ризиків на фінансову стійкість банків;
- охарактеризувати зарубіжний досвід оцінювання фінансової стійкості банків;
- виявити проблеми забезпечення фінансової стійкості у банківському секторі України;
- визначити стратегії фінансової стабілізації банків України в контексті фінансових криз та економічних збурень.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення фінансової стійкості у банківському секторі в контексті фінансових криз та економічних збурень.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти оцінювання фінансової стійкості у банківському секторі.

У процесі проведення дослідження були застосовані основні загальнонаукові методи, що й виступили методологічною основою магістерської роботи, зокрема:

- 1) діалектичний підхід, – до визначення причинно-наслідкових зв'язків між явищами та процесами у банківському секторі;
- 2) системний підхід, – до вивчення сутності фінансової стійкості банків;
- 3) аналізу та синтезу, індукції та дедукції, аналогії та екстраполяції, узагальнення, табличні та графічні методи, економіко-математичні методи, – для

аналізу сучасного стану фінансової стійкості банків, дослідження процесів управління;

4) статистичні методи, – для оцінки фінансової стійкості банківських установ в умовах економічної нестабільності;

5) метод таксономічного аналізу та пруденційних нормативів, – для визначення інтегрального показника фінансової стійкості банківської системи України;

б) метод експертних оцінок, абстрактно-логічний та аналітичний методи, – для теоретичного узагальнення та формування висновків.

Інформаційною базою виконання поставлених завдань під час написання магістерської роботи стали законодавчі й нормативні акти, що регламентують діяльність банків в Україні, періодичні видання, офіційні статистичні матеріали, дані звітності Національного банку України, Міністерства фінансів України, наукові публікації та методичні видання, статті, тощо.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та переліку посилань на джерела, а також містить додатки.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних основ фінансової стійкості у банківському секторі, що дозволило визначити вагомість впливу факторів та ризиків на неї, а також, крізь призму зарубіжного досвіду, виявити проблеми її забезпечення та визначити стратегії фінансової стабілізації банків України в контексті фінансових криз та економічних збурень.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

1.1 Фінансова стійкість банку: суть, фактори та ризики, що впливають на її формування

Фінансова стійкість у банківському секторі в Україні є одним з найважливіших аспектів, що впливають на стабільність економіки та добробут населення. В умовах постійних економічних збурень та кризових ситуацій, питання фінансової стійкості банків стає особливо актуальним, оскільки охоплює як макроекономічні чинники, так і специфічні ризики, з якими стикаються банківські установи.

Власне, фінансова стійкість банків визначається їх здатністю протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам, забезпечувати безперервне функціонування та виконувати свої зобов'язання перед клієнтами та партнерами. Сюди входять такі аспекти, як наявність достатнього капіталу, рівень ліквідності, якість активів та ефективність ризик-менеджменту. Висока фінансова стійкість дозволяє банкам витримувати економічні кризи, мінімізувати ризики дефолтів та забезпечувати стабільність фінансових послуг.

Очевидно, що розуміння фінансової стійкості банківського сектору вимагає аналізу різних показників, серед яких достатність капіталу, ліквідність, кредитний ризик, ринковий ризик та операційний ризик. Так, достатність капіталу визначає здатність банку витримувати втрати, тоді як ліквідність забезпечує миттєвий доступ до фінансових ресурсів. Аналіз кредитного ризику дозволяє оцінити ймовірність неповернення кредитів, а ринковий ризик – вплив змін у ринкових умовах. Операційний ризик пов'язаний з внутрішніми процесами та системами управління.

У такій площині дослідження фінансової стійкості у банківському секторі вимає виокремлення основних факторів впливу на її формування: капіталізація банків, ліквідність, якість активів, ризик-менеджмент та прибутковість (рис. 1.1).

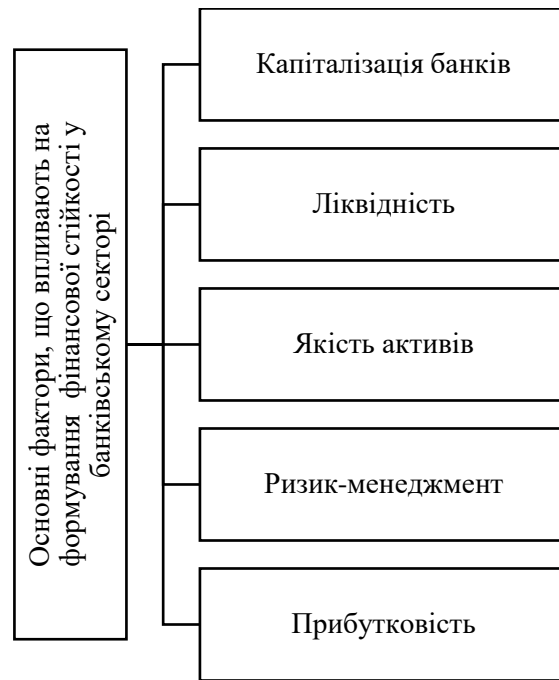

Рисунок 1.1 – Основні фактори, що впливають на формування фінансової стійкості у банківському секторі

Джерело: запропоновано автором за даними [6; 10-11; 24; 25; 45; 47].

Так, високий рівень капіталізації є одним з основних факторів фінансової стійкості банків. Власний капітал служить буфером проти втрат та забезпечує здатність банку виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами навіть у кризових ситуаціях.

Забезпечення достатнього рівня ліквідності дозволяє банкам оперативно реагувати на вимоги клієнтів щодо зняття коштів та підтримувати нормальне функціонування у періоди нестабільності. Ліквідні активи забезпечують миттєвий доступ до готівки або інших швидкоореалізованих ресурсів.

Висока якість активів, що характеризується низьким рівнем неповернення кредитів та мінімальними ризиками, є критичним аспектом фінансової стійкості банків. Зниження якості активів може призвести до значних фінансових втрат та підірвати довіру до банківської системи.

Ефективне управління ризиками, включаючи кредитний, ринковий та операційний ризики, є необхідною умовою для підтримання фінансової стійкості банків. Впровадження сучасних інструментів аналізу та прогнозування ризиків допомагає знижувати ймовірність фінансових втрат.

Фактор прибутковості полягає у здатності банку генерувати стабільний прибуток, що тим самим дозволяє підтримувати необхідний рівень капіталу та ліквідності.

Саме ймовірність настання ризиків, виступаючи запорукою підтримання фінансової стійкості, у контексті фінансових криз та економічних збурень дозволяє визначити ступінь їх впливовості, зокрема через системний, кредитний, ринковий, операційний, ліквідний та регуляторний ризики (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Основні ризики, що впливають на формування фінансової стійкості у банківському секторі в контексті фінансових криз та економічних збурень

Джерело: запропоновано автором за даними [6; 10-11; 24; 25; 45; 47].

В умовах мінливого середовища фінансові кризи часто викликають ланцюгову реакцію, що поширюється на всю банківську систему. Системний ризик виникає, коли проблеми одного банку впливають на інші установи, що може призвести до широкомасштабної фінансової кризи.

Крім того, під час економічних збурень зростає ймовірність неповернення кредитів, що може призвести до значних втрат для банків. Зниження

платоспроможності клієнтів та підвищення рівня дефолтів можуть суттєво вплинути на фінансові показники банків.

Також фінансові кризи часто супроводжуються значними коливаннями цін на фінансові активи, що збільшує ринковий ризик для банків. Зміни процентних ставок, валютних курсів та цін на цінні папери можуть призвести до втрат у банківських портфелях.

Під час криз можливі збої в операційній діяльності банків, пов'язані з технічними проблемами, шахрайством або людськими помилками. Ефективне управління операційними ризиками є критично важливим для забезпечення стабільної роботи банків у кризові періоди.

Ліквідний ризик вказує на відсутність достатніх ліквідних активів для виконання зобов'язань перед клієнтами та контрагентами.

Насамкінець, регуляторний ризик свідчить, що зміни в законодавстві та регуляторних вимогах, можуть вплинути на діяльність банку.

Вищезазначене вказує на те, що економічна нестабільність, валютні коливання, регуляторний тиск є основними викликами в контексті фінансових криз та економічних збурень. Зважаючи на сучасний стан банківського сектору України, розуміємо, що економічні збурення, пов'язані з політичною ситуацією, війною та інфляцією, створюють значні ризики для банківського сектору. Зменшення доходів населення та підприємств веде до зростання неповернення кредитів і зниження якості активів. Коливання курсу національної валюти впливають на фінансові показники банків, особливо на тих, які мають значні валютні зобов'язання, що може призвести до збільшення ризиків дефолту та зниження ліквідності. Крім того, строгі вимоги з боку Національного банку України щодо капіталізації, ліквідності та якості активів спрямовані на забезпечення фінансової стійкості банків, але одночасно можуть створювати додатковий тиск на їх діяльність.

У підсумку вплив фінансових факторів визначається попитом і пропозицією на валюту, інфляцією та інфляційними очікуваннями, витрачанням і погашенням державного боргу, рівнем доходності цінних паперів на фондовому ринку, валютними курсами, валютними емісіями та напрямом грошово-кредитної політики центрального банку. Важливість політичних чинників

полягає насамперед у створенні сприятливого середовища для розвитку банківської галузі та рівних правил гри на фінансових ринках з ефективною законодавчою та управлінською базою. Незаперечним є той факт, що досягти фінансової стійкості в банківському секторі неможливо без соціальної стабільності та відповідної державної соціальної політики [47].

Аналіз праць, в яких поглиблено з'ясовано теоретичну природу та зміст поняття «фінансова стійкість», свідчить про відсутність єдиного підходу до визначення цієї важливої економічної категорії. На сьогодні існує багато способів пояснення фінансової стійкості, але найбільш поширеним є пояснення, що фінансова стійкість – це якісна характеристика фінансового стану банку, яка визначається достатністю, збалансованістю та рівновагою співвідношення активів і фінансових ресурсів у банку на умовах підтримки необхідного рівня ліквідності та платоспроможності, збільшення прибутку та мінімізації ризиків, здатності протистояти непередбаченим витратам та підтримувати ефективну діяльність держави. Основними підходами до визначення поняття «фінансова стійкість банку» є мікроекономічний, макроекономічний, інтегральний та рейтинговий (табл.1.1) [20].

Таблиця 1.1 – Підходи до визначення поняття «фінансова стійкість банків»

Підходи	Трактування
1	2
Мікроекономічний	Здатність кожного банку підтримувати платоспроможність, ліквідність і капітал на безпечному для його діяльності рівні та критерії оцінки фінансової стійкості є ключовими значеннями
Макроекономічний	Фінансова стійкість банку розглядається як результат зміни показників, що характеризують стан банку під впливом макроекономічного середовища. Сфера діяльності та ризики банківської системи залежать насамперед від макроекономічного середовища
Комплексний	Фінансова стійкість банку визначається як сукупний результат впливу макроекономічних та мікроекономічних факторів. Цей підхід описує фінансову стійкість як динамічну характеристику, необхідну для оцінки здатності банку як системи трансформації ресурсів та управління ризиками самостійно виконувати свої функції та захищати банк від впливу зовнішніх і внутрішніх факторів
Рейтинговий	Рівень фінансової стійкості визначається на основі системи рейтингів банків та комплексних показників, що характеризують фінансову стійкість цих банків.

Джерело: складено на основі [23; 47].

Отже, фінансова стійкість банківських установ проявляється в її здатності ефективно виконувати всі свої зобов'язання перед вкладниками, кредиторами, менеджментом і державою, забезпечуючи при цьому сталий розвиток з урахуванням впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. Фінансова стійкість визначається досягненням певної рівноваги, що включає оптимальне співвідношення ризику, доходів і прибутку. Дослідження фінансової стійкості банківських установ є одним з ключових питань, що впливають на розвиток банківської галузі та економіки в цілому. Поступове формування конкурентного ринкового середовища вимагає оцінки діяльності банківських установ та виявлення можливих причин погіршення їх фінансового стану з метою підтримки їх фінансової стійкості, що є важливою передумовою посилення процесу суспільного розвитку, відтворення, забезпечення економічного зростання та інвестиційної привабливості країни [23].

Поняття фінансової стійкості включає в себе здатність банку генерувати прийнятний рівень прибутку, дотримуючись процедур управління ризиками. Ефективна ідентифікація, оцінка та оптимізація/мінімізація банківських ризиків, таких як кредитний ризик, ринковий ризик, ризик ліквідності та операційний ризик, є основою стійкості фінансової політики. Дотримання всіх принципів управління ризиками забезпечить внутрішній фінансовий стан банку та його стійкість до загроз. Невід'ємною частиною дискусії про банківську та фінансову стійкість є концепція підтримання адекватного рівня капіталу та резервів ліквідності [4].

Тому в подальшому необхідно сконцентрувати свою увагу диверсифікації ризиків, інноваціях та технологіях, а також на підвищенню довіри клієнтів. Власне, банки повинні активно працювати над диверсифікацією своїх активів та портфелів, щоб зменшити вплив окремих ризиків на загальну фінансову стійкість. Впровадження ж новітніх фінансових технологій може сприяти підвищенню ефективності управління ризиками та оптимізації операційних процесів, а прозорість діяльності та ефективна комунікація з клієнтами сприятимуть збереженню та підвищенню довіри до банківської системи.

Загалом, фінансова стійкість банківського сектору має велике значення для загальної економічної стабільності країни. Вона забезпечує надійність

фінансових послуг, підтримує довіру населення та інвесторів, сприяє економічному зростанню та знижує ймовірність фінансових криз. Отож, стійкий банківський сектор сприяє стабільності національної валюти, підвищує ефективність фінансових ринків та забезпечує доступ до кредитних ресурсів для підприємств та населення.

Вищезазначене вказує на те, що в умовах сучасних економічних реалій, фінансова стійкість у банківському секторі України стає ще більш актуальною. Економічні збурення, спричинені війною, політичною нестабільністю та глобальними економічними викликами, вимагають від банківських установ високого рівня адаптації та стійкості. Водночас забезпечення фінансової стійкості вимагає ефективного управління ризиками, вдосконалення капіталізації, впровадження інноваційних технологій та посилення регуляторного нагляду.

Зважаючи на важливість фінансової стійкості у банківському секторі, необхідно приділяти особливу увагу цим питанням як на рівні окремих банківських установ, так і на рівні регуляторних органів. Це дозволить забезпечити стабільний розвиток економіки, підвищити довіру до банківської системи та сприяти загальному фінансовому благополуччю країни.

1.2 Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банків

Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банків включають різноманітні методи та техніки, що використовуються для аналізу фінансового стану банківських установ. Суть цих підходів полягає у всебічному вивченні фінансових показників, ризиків та інших факторів, що впливають на стабільність банків.

У сучасних умовах успішний менеджмент повинен оцінювати реальний фінансовий стан банківських установ з метою забезпечення стійкості банків та ефективного управління їхньою діяльністю. Крім того, об'єктивна інформація про фінансовий стан банківських установ необхідна Національному банку України, який здійснює нагляд за діяльністю всіх комерційних банків та

фінансових установ в Україні. Для забезпечення фінансової стійкості необхідне виважене управління. Систему управління фінансовою стійкістю комерційних банків можна визначити як сукупність методів та інструментів управління, що використовуються управлінським апаратом для забезпечення фінансової стійкості банку. Фінансову стійкість банківських установ на фінансовому ринку можна оцінити за допомогою статистичних методів. Статистичні методи оцінки фінансової стійкості банківських установ допомагають проаналізувати фінансові показники, спрогнозувати ризики та оцінити ймовірність настання неплатоспроможності. Найбільш точним підходом до оцінки фінансової стійкості банку є використання статистичних методів. Ефективним підходом є використання методів багатовимірного статистичного аналізу, зокрема методів розпізнавання образів та кластерного аналізу. Це значно розширює та вдосконалює методологічні можливості та принципи оцінки фінансової стійкості банку, оскільки використовується як додатковий інструмент моніторингу банківської системи та як «швидкий огляд» діяльності банку [20].

Статистичні методи є найновішим інструментом оцінки фінансового стану банків і є загально визнаними в науці, але в зарубіжній практиці не використовувалися протягом останніх 10-15 років. Їх обмежене використання можна пояснити математичною складністю та необхідністю знання теорії ймовірностей і математичної статистики. Слід зазначити, що ці методи дають більш об'єктивну оцінку фінансової стійкості банку, ніж інші, оскільки використовують неконфіденційну інформацію для проведення ретельного та детального аналізу. Слід зазначити, що статистичні методи не призначені для аналізу окремих банків, оскільки необхідно враховувати характеристики сукупності в цілому. Тому ці методи слід використовувати при аналізі окремих банківських груп або банківської системи в цілому [9, с.217].

Серед зарубіжних статистичних методів оцінки фінансової стійкості фінансових установ слід відмітити статистичну модель SAABA, яка була розроблена Французькою банківською комісією і складається з трьох частин (модулів). Перший модуль надає кількісний аналіз кредитного портфеля банку та розраховує ймовірність дефолту для різних типів кредитів; другий модуль фокусується на фінансовому стані акціонерів банку, тобто їхній здатності

підтримати банк у разі фінансових труднощів. Третій модуль оцінює результати аудиту «реального» фінансового стану банку та ринкових даних і використовується для оцінки якості менеджменту, внутрішнього аудиту, позиції та ліквідності банку. Після узагальнення всіх результатів банки оцінюються за п'ятибальною шкалою [7, с.68].

Окрім оцінки стійкості поточного фінансового стану банку, необхідно оцінювати фінансову стійкість банку в майбутньому. Це пов'язано з тим, що це дозволяє банкам заздалегідь вжити заходів для уникнення збитків. Прогнозна оцінка фінансової стійкості банку вимагає застосування складних економіко-математичних моделей з використанням сучасного статистичного інструментарію. Ці економіко-математичні моделі пройшли еволюцію від простих моделей (розроблених у США на початку 1990-х років) до складних багатофакторних методів, які не лише оцінюють фінансову стійкість банків, а й визначають час, що залишився до очікуваної кризи. Ці моделі є «наймолодшими» інструментами оцінки фінансової стійкості банків і були впроваджені в зарубіжну практику протягом останніх п'яти-семи років.

У деяких країнах вони все ще перебувають на стадії розробки. Вони характеризуються тим, що:

1) дають прогнозну оцінку діяльності банку за певний період часу, виявляють потенційні проблеми та ризики, які можуть вплинути на фінансову стійкість банків у майбутньому;

2) використовують лише кількісні дані та складні статистичні модулі, програми та методи (дискримінантний аналіз, кореляція) для того, щоб для того, щоб зробити висновки про перспективи розвитку банку. Ці моделі не враховують якісні фактори.

Статистичні методи є основними інструментами аналізу даних і прогнозування в банківському секторі. Нижче більш детально описано кожен метод, у тому числі його застосування для оцінки фінансової стійкості банківських установ (табл. 1.2). Ці методи пропонують різні підходи до аналізу даних, і кожен з них має свої переваги залежно від типу даних і мети аналізу. Ці методи можуть допомогти банкам і регуляторам краще зрозуміти фінансову стійкість і ризики та приймати більш обґрунтовані рішення.

Таблиця 1.2 – Статистичні методи прогнозування фінансової стійкості банківських установ

Статистичні методи	Призначення	Застосування	Метод
1	2	3	4
Дискримінантний аналіз	Використовується для класифікації об'єктів за різними категоріями або групами на основі їхніх характеристик	Використовується для поділу банків на стабільні та нестабільні групи та визначення ймовірності неплатоспроможності на основі фінансових показників	Побудова дискримінантної функції, яка максимізує різницю між групами, мінімізуючи варіацію всередині груп
Факторний аналіз	Метод визначення основних факторів (латентних змінних), які пояснюють варіацію ряду спостережуваних змінних.	Використовується для зведення багатьох фінансових показників до невеликої кількості факторів, які можна інтерпретувати як ключові чинники фінансової стійкості. Це зменшує розмірність даних і допомагає виявити приховані залежності.	Факторна модель, що описує кожну спостережувану змінну як лінійну комбінацію латентних факторів і випадкових помилок.
Нелінійне оцінювання	Методи оцінювання параметрів моделей з нелінійними зв'язками між змінними.	Використовується для моделювання складних взаємозв'язків між фінансовими показниками банків, таких як взаємозв'язок між ризиком і дохідністю, або для оцінки вартості активів з нелінійними факторами.	Для знаходження оптимальних параметрів нелінійної моделі використовуються чисельні методи оптимізації, такі як метод Ньютона-Рафсона та градієнтний метод.
Методи розпізнавання образів	Методи, що використовуються для класифікації або ідентифікації об'єктів на основі їхніх характеристик, наприклад, розпізнавання образів даних.	Можна використовувати для автоматичного виявлення незвичайних закономірностей у фінансових даних банків, таких як раптові зміни в поведінці клієнтів або фінансових показниках, які можуть свідчити про ризики або шахрайство.	Алгоритми машинного навчання, нейронні мережі, k-найближчих сусідів (k-NN), машини опорних векторів (SVM) та інші методи класифікації.
Кластерний аналіз	Методи, що використовуються для групування об'єктів у кластери або групи на основі схожих ознак без попередньої інформації про клас.	Він допомагає визначити групи банків зі схожими рівнями ризику та фінансовими показниками. Це дозволяє більш ефективно сегментувати банки для подальшого аналізу та прийняття рішень.	Методи групування за методом k-середніх та DBSCAN для мінімізації внутрішньогрупової дисперсії або максимізації міжгрупової відстані.

Продовження таблиці 1.2

1	2	3	4
Регресійний аналіз	Визначити зв'язок між різними фінансовими показниками (залежні змінні) і макроекономічними факторами (незалежні змінні)	Дослідження впливу ВВП, інфляції, безробіття та інших факторів на прибутковість банків та рівень непрацюючих кредитів	Лінійна регресія, логістична регресія (для бінарних результатів, таких як банкрутство або відсутність банкрутства)
Моделі оцінки кредитного ризику	Оцінка ймовірності дефолту за банківським або індивідуальним кредитом.	Застосування моделей, таких як модель Z Альтмана, для оцінки фінансової стійкості компаній та банків на основі фінансових коефіцієнтів	Логістична регресія, аналіз дискримінантних функцій
Аналіз чутливості (Stress Testing)	Оцінка впливу екстремальних економічних умов на фінансову стійкість банків	Моделюйте такі сценарії, як різке падіння цін на активи або зростання кредитних ставок, та оцінюйте їхній вплив на ліквідність і капітал	Монте-Карло симуляція, сценарний аналіз
Аналіз тимчасових рядів	Оцінка тенденцій розвитку банку та прогнозування майбутніх показників.	Прогнозування доходів, витрат, безнадійних боргів та ліквідності на основі історичних даних	ARIMA, модель ковзного середнього, модель згладжування (експоненціальне згладжування)
Байєсівський аналіз	Оцінка ймовірності різних сценаріїв на основі історичних даних та нової інформації	Оцінка ризиків і прийняття рішень в умовах невизначеності	Байєсівські мережі, Байєсівська регресія
Коефіцієнтний аналіз	Оцінка фінансової стійкості банків на основі різних фінансових коефіцієнтів, таких як ліквідність, прибутковість та достатність капіталу	Порівняння з галузевими стандартами або нормами для оцінки фінансового стану банку	Розрахунок поточної ліквідності, коефіцієнт фінансового левериджу, рентабельність власного капіталу та рентабельність активів.

Джерело: сформовано на основі [46, с.114; 15].

До найбільш точних підходів до оцінки фінансової стійкості банку належать статистичні методи, такі як: SEER Rating, SCOR, SEER Risk Rank, Bank Calculator - OCC, SAABA, модель оцінки фінансової стійкості банку, динамічна фінансова стійкість.

Методи оцінки вартості банку. Статистичні моделі раннього попередження банкрутства отримали значний розвиток у США та Франції і можуть бути

розділені на наступні групи: розрахунки рейтингів та зниження рейтингів (система SEER, SCOR (США)); прогнози банкрутства та «виживання» (рейтинги SEER, Bank Calculator (ОСС) - США); моделі прогнозованих збитків (SAABA (Франція)); інші моделі. Ці методи та моделі мають спеціалізовані підходи до оцінки фінансової стійкості банківських установ. Розглянемо кожен докладніше (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Статистичні методи оцінювання фінансової стійкості банку

Статистичні методи	Призначення	Застосування	Метод
1	2	3	4
SEER Rating (System for Estimating Examination Ratings)	Допомагає спрогнозувати рейтинг банку за показниками CAMELS (достатність капіталу, якість активів, управління, прибутки, ліквідність та чутливість)	Враховує фінансові показники банків та історичні дані, а також використовує статистичні моделі для прогнозування результатів наглядових оцінок банків	Моделі, засновані на регресійному аналізі та аналізі фінансових коефіцієнтів.
SCOR (Screening, Collection, Organization, and Reporting)	Система для регуляторів для збору та систематизації даних про банки з метою оцінки фінансового стану фінансових установ.	Використовується для автоматизованого аналізу даних про банки та їхню фінансову діяльність, допомагаючи регуляторам виявляти проблемні фінансові установи на ранній стадії.	Застосування великих даних та аналітичних алгоритмів для моніторингу банківських ризиків.
SEER Risk Rank	Частина системи SEER, що використовується для оцінки ризику дефолту банку або його активів	Оцінює ймовірність виникнення фінансових труднощів у банку на основі його поточного фінансового стану	Байєсівські методи, регресійний аналіз, кластеризація ризиків
Bank Calculator – OCC (Office of the Comptroller of the Currency)	Інструмент, розроблений Управлінням контролера грошового обігу США для оцінки фінансової стійкості банків	Оцінка фінансової стійкості на основі ключових показників, таких як достатність капіталу, ліквідність, прибутковість та якість активів	Фінансові коефіцієнти для визначення ризику в порівнянні з середніми показниками по галузі
SAABA (Stress Analysis of Asset and Bank Activity)	Методологія, що дозволяє проаналізувати вплив різних макроекономічних факторів на активи та фінансові результати	Моделювання впливу екстремальних економічних умов на фінансову стійкість банків та стрес-тестування банківських активів	Аналіз чутливості, моделювання методом Монте-Карло, аналіз сценаріїв

Продовження таблиці 1.3

1	2	3	4
Модель оцінки перспективної фінансової стійкості банку	Комплексна модель, яка враховує поточний фінансовий стан банку, а також його здатність адаптуватися до мінливого економічного середовища.	Використовується для оцінки довгострокової стійкості банку та прогнозування його майбутньої фінансової стійкості.	Аналіз фінансових коефіцієнтів, сценарний аналіз, прогнозування часових рядів, багатовимірні регресійні моделі.
Методика рейтингу динамічної фінансової стійкості банків	Рейтингова система, яка враховує не тільки поточний фінансовий стан банку, але й його довгострокову динаміку	Оцінювати зміни фінансових показників банку в динаміці з метою виявлення тенденцій та потенційних ризиків.	Аналіз часових рядів, рейтингові системи, побудова моделей на основі тенденцій та змін фінансових показників

Джерело: сформовано на основі [15; 46; 50].

Подані статистичні методи та моделі надають різноманітні підходи до оцінки фінансової стійкості банку та допомагають оцінити його поточний стан, а також спрогнозувати його здатність протистояти майбутнім викликам.

Ці методики забезпечують комплексний підхід до оцінки фінансової стійкості банківської установи та надають детальну інформацію про її фінансовий стан і ризики. Кожна методика може використовуватися як окремо, так і в комбінації для отримання найбільш точних і достовірних результатів. Комбіноване використання цих методик забезпечує комплексну оцінку фінансового стану банківських установ і дає можливість керівництву приймати обґрунтовані рішення щодо стратегій розвитку та управління ризиками.

Методика оцінки фінансового стану банківських установ України ґрунтується на аналізі низки статистичних показників, зокрема капіталу, ліквідності, прибутковості та рівня ризиків.

Загалом, статистичні методи оцінки фінансової стійкості банківських установ характеризуються:

1) прогнозною оцінкою діяльності банку за певний період часу та виявленням потенційних проблем і ризиків, які можуть вплинути на фінансову стійкість банку в майбутньому;

2) використанням кількісних даних і складних статистичних модулів, програм і підходів (дискримінантний аналіз, кореляційний аналіз) лише для того, щоб зробити висновки про перспективи розвитку банку;

3) застосуванням аналіз) лише для того, щоб зробити висновки про перспективи розвитку банку. Якісні фактори при побудові цих моделей не беруться до уваги.

Розрахунок фінансової стійкості фактично замінив традиційне стрес-тестування [26], яке проводиться лише за базовим макроекономічним сценарієм, що базується на макроекономічних прогнозах НБУ. Цей сценарій вважається помірно консервативним, оскільки визначає можливий вплив ключових ризиків на діяльність банку в поточних умовах. Результати оцінки фінансової стійкості, зокрема показники діяльності, оцінені за трирічний період, слід інтерпретувати окремо у зв'язку з ключовими припущеннями моделі: баланс банку вважається статичним, тобто таким, що зазнає впливу лише змін у якості активів та обмінних курсах, а періодичні доходи - незмінними протягом усього прогнозованого періоду капіталізація приймається за нульову. Слід підкреслити, що концепція фінансової стійкості виходить за рамки суто фінансових показників і охоплює глобальне та довгострокове бачення сталого розвитку банківської системи та механізмів підтримки зацікавлених сторін у цьому середовищі. Це вимагає підтримки міцних відносин з клієнтами, акціонерами та працівниками через надання послідовної ціннісної пропозиції, сприяння прозорості та дотримання етичних норм ведення бізнесу. Таким чином, фінансова стійкість банків вимагає впровадження комплексних систем, заснованих на інтеграції ефективного фінансового та стратегічного управління, стратегій зниження ризиків та позитивного підходу до відповідних сторін.

Загалом, методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банків мають велике значення для стейкхолдерів – регуляторів, керівництва банків, інвесторів та акціонерів, а також для клієнтів. Щодо регуляторів, то вони дозволяють забезпечити нагляд та контроль за діяльністю банків, виявляти слабкі місця та запобігати можливим кризовим ситуаціям. Щодо керівництва банків – сприяють прийняттю обґрунтованих управлінських рішень, плануванню діяльності та підвищенню ефективності управління. Для інвесторів та акціонерів – забезпечують прозорість та підвищують довіру до банківської системи, дозволяють оцінити ризики інвестування. Насамкінець, для клієнтів –

гарантують безпеку збереження коштів, надійність банківських послуг та знижують ймовірність втрат.

Висновки до розділу 1

Фінансова стійкість банку полягає в його здатності ефективно функціонувати та виконувати свої зобов'язання перед вкладниками, кредиторами та іншими зацікавленими сторонами незалежно від зовнішніх чи внутрішніх економічних умов. Це включає підтримку необхідного рівня капіталу, ліквідності, надійності активів та ефективне управління ризиками. Власне, фінансова стійкість банку визначає його здатність протистояти кризам, мінімізувати негативний вплив економічних збурень та забезпечувати стабільний розвиток.

Дослідження фінансової стійкості у банківському секторі дозволили констатувати, що фінансово стійкі банки здатні підтримувати стабільність економіки, забезпечуючи безперебійну роботу фінансових ринків та доступ до кредитних ресурсів для підприємств і населення. Це, в свою чергу, дозволяє виявити слабкі місця у фінансовій стійкості банків, що сприяє захисту інтересів вкладників та інвесторів. Характеристика та аналіз факторів та ризиків, що впливають на фінансову стійкість, дозволяє керівництву банків приймати обґрунтовані управлінські рішення для покращення фінансових показників та зниження ризиків. В подальшому проведені дослідження можуть сприяти вдосконаленню методик управління ризиками та покращенню фінансової стійкості банківського сектору в цілому. При цьому виявлення потенційних проблем здатне дозволити вчасно вжити превентивних заходів для запобігання фінансовим кризам та втратам.

Фінансова стійкість банків є основою стабільності та розвитку банківського сектору та економіки в цілому. Дослідження факторів та ризиків, що впливають на фінансову стійкість, має важливе значення для підвищення надійності банківських установ, захисту інтересів вкладників та інвесторів, а також забезпечення економічної стабільності країни.

Виокремлення та детальне опрацювання методичних підходів до оцінки фінансової стійкості банків забезпечує всебічний підхід до оцінки фінансової стійкості, враховуючи всі важливі аспекти діяльності банку; встановлює єдині стандарти та критерії для оцінки фінансового стану банків, що дозволяє здійснювати порівняння та забезпечує прозорість; сприяє вдосконаленню систем управління ризиками та фінансового планування у банках, що веде до підвищення стійкості банківського сектору; дозволяє своєчасно виявляти та усувати потенційні проблеми, запобігаючи фінансовим кризам та втратам.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ: ДОСВІД УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВИХ КРИЗ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ЗБУРЕНЬ

2.1 Аналіз фінансової стійкості у банківському секторі за 2020-2023 роки

На сьогодні банки, завдяки специфіці своєї діяльності, відіграють ключову роль у ринковій економіці та мають значний вплив на розвиток суспільства й економіки країни. Входження України до глобального конкурентного середовища підвищило вимоги до вітчизняних банків щодо покращення конкурентоспроможності та якості фінансових послуг. Військово-політичні фактори суттєво ускладнили економічну ситуацію в Україні, сприяли поглибленню економічної кризи, зростанню дефіциту державного бюджету та скороченню ділової активності суб'єктів господарювання. Негативні економічні процеси, пов'язані з воєнною агресією в Україні, такі як проблеми ліквідності активів, збитковість діяльності та звуження клієнтської бази, призвели до реорганізації роботи банківських установ, що значно відобразилось на їх фінансових результатах. Успішне функціонування будь-якого банку залежить від прийняття рішень, що забезпечують належний рівень ліквідності, прибутковості та захист від банківських ризиків, а тому, в сучасних економічних умовах, важливо отримувати позитивні фінансові результати при помірному рівні ризику. У зв'язку з цим, точна та об'єктивна аналітична оцінка стану банківської системи та її фінансової стійкості дозволить визначити напрями подальшого розвитку банків та покращення їх фінансової стійкості в умовах фінансових криз та економічних збурень.

Банківська система України знаходиться під негативних факторів, внаслідок яких відбувається постійне зниження кількості банківських установ. Найбільше потрясіння для банківської системи України сталось протягом 2017 р.: з вітчизняного ринку пішло 14 банків, на які припадало 1,7% чистих активів

банківської системи. Зниження кількості банків дозволило зменшити конкуренцію в галузі та збільшити рівень стабільності [45].

Протягом 2020 року банківська система України зазнала впливу пандемії COVID-19. У зв'язку з цим НБУ прийняв ряд заходів, щоб підтримати економіку та зменшити негативні наслідки для банківської системи. Такі заходи включали зменшення процентних ставок, розширення лімітів кредитування та інші заходи для забезпечення фінансової стабільності.

2021 р. для банківської системи України позначився успішним відновленням, нарощенням вкладів населення, зростанням кредитного портфелю банків, позитивними фінансовими результатами.

В період з 2019 р. до 2021 р. кількість банків зменшено на 4 одиниці. Кількість банків із іноземним капіталом зменшилася у 2020 році на 2 одиниці, в 2021 році показник залишився незмінним. Кількість банків зі 100% іноземним капіталом у 2019–2021 роках залишилася незмінною [33].

В червні 2022 р. НБУ відніс АТ «Мегабанк» до категорії неплатоспроможних через суттєві порушення в частині оцінки кредитногоризику, інсайдерське кредитування та невиконання плану докапіталізації. В липні 2022 р. НБУ ухвалив рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію АТ «Мегабанк» та АТ «БАНК СІЧ», в лютому 2023 р. введено тимчасову адміністрацію в АТ «БАНК ФОРВАРД». У підсумку, завдяки впровадженню стратегії скорочення банківського капіталу, коронакризі, військовим діям, станом на 01.01.2023 р. кількість діючих банків склала 67 установ. Таким чином, кількість банків, які мають банківську ліцензію з кожним роком зменшується.

В 2022 р. банки вимушені були скоротити кожне п'яте відділення. Найбільші скорочення кількості відділень та персоналу відбулись у Харківській і Донецькій областях, у Києві та Херсонській області, тобто в регіонах, де велись бойові дії [21].

В 2021 р. порівняно з 2020 р. майже всі основні показники діяльності банківського сектора України (табл. 2.1) продемонстрували зростання: активи банків, обсяг капіталу та зобов'язань збільшились.

Таблиця 2.1 – Показники стану банківської системи України в 2019-2023 рр.

№ п/п	Показники, млн грн	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
1	2	3	4	5	6	7
1	Активи	1 493 298	1 822 841	2 053 232	2 032 019	2 944 313
2	Кредитний портфель	1 033 430	960 597	1 065 347	1 092 983	1 024 678
3	Зобов'язання	1 293 377	1 613 381	1 797 718	1 772 726	2 648 628
4	Капітал	199 921	209 460	255 514	259 293	295 685

Джерело: побудовано на основі даних Національного банку України [33]

Через нестабільну ситуацію в країні попит на кредитування зменшився, але у 2020 р. спостерігалась деяка стабілізація ситуації. Збільшення зобов'язань за цей період є позитивною тенденцією, на яку позитивно вплинуло саме скорочення кількості ненадійних банків, створення умов для коректного обслуговування клієнтів.

Також за 2019–2021 рр. банківська система наростила обсяг капітальної бази. Так, в 2020 р. темп зростання власного капіталу банків становив 4,77%, а в 2021 р. – 22,06%. Така ситуація пов'язана з тим, що НБУ посилював вимоги до капіталу банків, які покликані збільшити стійкість до потенційних кризових явищ, захистити сектор від накопичення системних ризиків і сприяти збереженню фінансової стабільності [45].

В депозитному портфелі банків переважали кошти фізичних осіб, помітною була тенденція їх зростання з 2019 р. по 2021 р., а також підвищення питомої ваги коштів суб'єктів господарювання. Станом на 01.01.2022 р. питома вага коштів суб'єктів господарювання в структурі зобов'язань становила 40%, а фізичних осіб – 42,3%, в тому числі, строкових коштів – 21,4%. Достатньо важливим є те, що таке зростання наведених показників забезпечили строкові вклади як в національній валюті, так і в іноземній, в доларовому еквіваленті. На той час їх можливе скорочення у зв'язку з військовими діями було вкрай небажаним і становило значну проблему.

Банківський сектор України в 2020–2021 рр. нарощував активи за рахунок кредитування та операцій з державними цінними паперами.

Річні темпи корпоративного гривневого кредитування були найвищими за десятиліття. Іпотечні кредити зростали майже вдвічі швидше, ніж споживчі.

Банківські установи за результатами діяльності першого півріччя 2022 р. почали адаптуватись до роботи в умовах воєнного стану. Так, розмір активів банків України за II квартал 2022 р. зріс на 3,3%. Таке зростання відбулось за рахунок коштів на рахунках інших банках та депозитних сертифікатів НБУ. Обсяг кредитного портфелю банків почав скорочуватись, а непрацюючих кредитів – зростати. Вже станом на 01.06.2022 р. банківські установи почали поступово визнавати кредити непрацюючими через погіршення їхньої якості, спричинене бойовими діями.

Обсяг активів станом на 01.01.2023 р. становив 2 032 019 млн грн, що на 21213 млн грн (1,033%) менше рівня попереднього року. З огляду на скорочення кредитної пропозиції для клієнтів, вітчизняні банки нарощували обсяги вкладень у депозитні сертифікати НБУ та кошти на рахунках в інших банках.

Незважаючи на суттєві проблеми в сфері кредитування, зростання кількості проблемних кредитів, відбулось нарощення обсягів кредитного портфеля вітчизняних банків на 27636 млн грн або 2,56%. Це пов'язано з тим, що в 2022 р. державні банки продовжували кредитування окремих програм та проєктів. Обсяг чистого роздрібного гривневого кредитного портфеля скоротився за 2022 р. на 32,7%, питома вага непрацюючих кредитів зросла до 38,1%, в основному за рахунок кредитів фізичним особам [22].

В більшості банків чистий кредитний портфель скорочувався внаслідок пригніченого попиту, зростаючих втрат від кредитного ризику та збільшення частки непрацюючих кредитів. Банківські установи прискорили визнання кредитних втрат внаслідок війни.

Попри воєнний стан, обсяг коштів клієнтів зростає. Цьому сприяло підвищення відсоткових ставок за депозитами через підвищення НБУ облікової ставки до 25%. Внаслідок цього відбулось прискорення зростання строкових депозитів у гривні. Обсяг коштів фізичних осіб в національній валюті збільшився 31,2%. Також на зростання рівня ліквідності банківських установ вплинув дозвіл НБУ купувати валюту онлайн для розміщення на депозитах, що сприяло збільшенню обсягу строкових вкладів фізичних осіб у валюті. Отже, нарощення обсягів вкладень у депозитні сертифікати НБУ, коштів

на рахунках в інших банках, депозитів фізичних та юридичних осіб, та у підсумку, депозитного портфелю, свідчить про адаптацію банківського бізнесу до умов воєнного стану, а також дієвість заходів НБУ стабілізації банківської системи.

Загалом, активи банківської системи зросли з 1 493 298 млн грн у 2019 році до 2 944 313 млн грн у 2023 році. Це свідчить про значне збільшення активів, що може бути результатом економічного зростання та інфляційних процесів. Кредитний портфель знизився з 1 033 430 млн грн у 2019 році до 960 597 млн грн у 2020 році, потім зріс до 1 092 983 млн грн у 2022 році, але знову знизився до 1 024 678 млн грн у 2023 році. Це може свідчити про змінність попиту на кредити та змінення кредитної політики банків. Зобов'язання зросли з 1 293 377 млн грн у 2019 році до 2 648 628 млн грн у 2023 році. Це вказує на збільшення обсягів залучених ресурсів банківською системою. Капітал банківської системи зріс з 199 921 млн грн у 2019 році до 295 685 млн грн у 2023 році. Це є позитивним знаком, що вказує на збільшення власних коштів банків і здатність поглинати фінансові втрати. Вищезазначене вказує на підвищення фінансової стійкості банківського сектору. Нестабільність у динаміці кредитного портфеля потребує подальшого аналізу для визначення причин та можливих шляхів стабілізації. Щодо зростання зобов'язань, то це може бути як позитивним, так і негативним фактором, залежно від умов залучення ресурсів. Це надає загальну картину фінансової стійкості банківської системи України в період з 2019 по 2023 роки.

Незважаючи на відновлення роботи відділень банків на звільнених територіях, пригнічений попит на банківські послуги та реалізація кредитного ризику суттєво негативно вплинули на фінансові результати (табл. 2.2).

Порівнюючи довоєнний період функціонування банків, можна визначити, що в 2021 р. в Україні платоспроможні банки отримали 77 376 млн грн чистого прибутку, що майже вдвічі більше, ніж у 2020 р. (39 727 млн грн), та на 33% більше, ніж у 2019 р. (58 356 млн грн) [22].

Станом на 01.01.2022 р. із 71 платоспроможного банку 66 були прибутковими та отримали чистий прибуток 77,9 млрд грн, що перекрыло збитки п'яти банків на загальну суму 0,4 млрд грн. Прибуток банківського сектору

концентрований: п'ять найприбутковіших банків сформували 67% усього прибутку [32].

Таблиця 2.2 – Доходи і витрати банків України за 2019-2023 рр. [33]

Показники, млн грн	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
1	2	3	4	5	6
ДОХОДИ	243 102	250 171	273 863	357 388	446 804
процентні доходи	152 954	147 743	168 746	216 992	304 437
комісійні доходи	62 057	70 640	93 162	85 568	97 061
результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	16 225	21 507	-77	43 525	30 264
інші операційні доходи	8 147	6 813	7 488	8 097	8 364
інші доходи	2 809	2 705	3 175	2 353	4 621
повернення списаних активів	909	763	1 370	853	2 056
ВИТРАТИ	184 746	210 445	196 488	332 673	364 124
процентні витрати	74 062	62 895	51 097	65 361	103 043
комісійні витрати	18 096	24 132	35 186	35 421	47 084
інші операційні витрати	11 790	16 405	18 244	17 937	18 481
загальні адміністративні витрати	62 936	69 437	78 293	82 281	92 325
інші витрати	2 379	2 728	3 855	5 529	8 727
відрахування в резерви	10 714	31 037	3 448	118 809	17 813
податок на прибуток	4 769	3 811	6 364	7 335	76 650
ЧИСТИЙ ПРИБУТОК (ЗБИТОК)	58 356	39 727	77 376	24 716	82 680

Рентабельність капіталу банківського сектору України зросла з 29,19% до 30,32% в 2019-2021 рр.. Показник рентабельності активів в 2019 р. становив 3,91%, в 2020 р. – 2,08%, в 2021 р. – 3,77%. Тобто вітчизняна банківська система до 2022 р. працювала ефективно та сприяла стабілізації економіки країни.

Проте вже в першому півріччі 2022 р. через війну, вітчизняні банки отримали від'ємний фінансовий результат у розмірі 4,6 млрд грн. У другому кварталі 2022 р. чистий збиток банківського сектору сягнув майже 4,5 млрд грн. [45]. Станом на 1.07.2022 р. з 68 платоспроможних банків 47 банків були прибутковими та отримали чистий прибуток у розмірі 10,0 млрд грн, 21 – збитковими зі збитком 14,6 млрд грн [32].

Таким чином, за перше півріччя 2022 р. банківська система отримала збитків. Суттєвим фактором впливу на фінансові результати стало збільшення рівня резервів під очікувані кредитні втрати, пригнічений попит на позики. Незважаючи на зростання прибутку від операцій з купівлі-продажу валюти,

що значно підтримало зростання рівня операційного доходу, частина вітчизняних банків залишились збитковими.

Незважаючи на поступове відновлення попиту на банківські продукти, порівняно з початком військової агресії, він значно скоротився, що в підсумку, обмежило комісійні доходи банків. Позитивним чинником впливу на фінансовий результат діяльності банків стало суттєве зростання операційного результату банків – чистий операційний прибуток зріс на 78% за III квартал 2023 року порівняно з аналогічним кварталом 2022 р.

У підсумку, банківський сектор за 2022 р. отримав 24716 млн грн чистого прибутку: з 67 платоспроможних банків 46 установ були прибутковими. Скорочення розміру чистого прибутку в цілому в банківському секторі склало 52660 млн грн або 68,05% [30]. Позитивний фінансовий результат було отримано завдяки збереженню високої операційної ефективності. В структурі доходів банків зростали процентні доходи (на 28,59%) та результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу (більше ніж в 5 разів). Серед витрат найбільший темп зростання мали відрахування в резерви, в 2022 р. порівняно з 2021 р. вони зросли на 3345,73% або в 34,46 разів.

На дохідність портфеля банківських активів здійснило суттєвий негативний вплив скорочення обсягів кредитування (крім державних банків під окремі проекти), проте це частково компенсувалось результатами торгівлі іноземною валютою та переоцінкою цінних паперів [43]. Зокрема позитивною переоцінкою індексованих на курс долара ОВДП внаслідок коригування курсу гривні.

В результаті рентабельність активів банківського сектору в 2022 р. склала 10,91%, що на 68,89% менше рівня попереднього року. Незважаючи на стрімке падіння рівня рентабельності, вітчизняна банківська система показала стійкість щодо викликів, вона з найменшими втратами пройшла загрози вий період та пристосувалась до нових умов роботи.

Загалом, за 2019-2023 рр. значно зросли процентні доходи: з 152 954 млн грн у 2019 році до 304 437 млн грн у 2023 році, що свідчить про зростання доходів від кредитних операцій. Комісійні доходи збільшились з 62 057 млн грн у 2019 році до 97 061 млн грн у 2023 році, що показує зростання доходів від надання

банківських послуг. Спостерігається нестабільність результату від переоцінки та від операцій купівлі-продажу, зокрема у 2021 році від'ємний результат (-77 млн грн), але загалом показник коливається. Незначне зростання інших доходів може свідчити про стабільні, але не основні джерела доходів. Процентні витрати знизились з 74 062 млн грн у 2019 році до 51 097 млн грн у 2021 році, але знову зросли до 103 043 млн грн у 2023 році. Комісійні витрати поступово збільшувалися, досягнувши 47 084 млн грн у 2023 році. Інші операційні витрати коливаються з тенденцією до зростання, досягнувши 18 481 млн грн у 2023 році. Загальні адміністративні витрати постійно зростають, що може свідчити про збільшення витрат на управління та операційну діяльність банків. Відрахування в резерви мають високі значення у 2020 та 2022 роках, що свідчить про підвищену обачність банків у формуванні резервів під можливі втрати. Насамкінець, спостерігається значна зміна чистого прибутку з 58 356 млн грн у 2019 році до 82 680 млн грн у 2023 році з помітним зниженням у 2020 та 2022 роках. Це може бути пов'язане з вищими відрахуваннями в резерви та збільшенням витрат у певні періоди.

Отож, аналіз т показує, що банківська система України зазнала значних змін у доходах і витратах протягом 2019-2023 років. Спостерігається стабільне зростання процентних і комісійних доходів, однак витрати також мають тенденцію до зростання, особливо адміністративні та операційні. Відрахування в резерви значно зросли в окремі роки, що свідчить про підвищену обережність банків у контексті можливих фінансових втрат. Чистий прибуток банків демонструє загальну тенденцію до зростання, проте з відчутними коливаннями через зовнішні економічні умови та політику формування резервів.

2.2 Оцінка фінансової стійкості банків України в умовах мінливого середовища

Щоб уникнути економічної кризи, національна банківська система зобов'язана забезпечити фінансову стійкість кожного банку і дати йому змогу виконувати свою роль у забезпеченні бізнесу необхідними коштами. Ефективний

розвиток економіки тісно пов'язаний з ефективністю банківської системи. Це пов'язано з тим, що банки відіграють важливу роль у наданні кредитів та послуг підприємствам та фізичним особам. Фінансова стійкість банків є вирішальним фактором у забезпеченні безперервного функціонування банківської системи та економіки в цілому.

Важливість забезпечення фінансової безпеки ще більше зростає в умовах мінливого ринкового середовища, на яке можуть впливати економічні, політичні, соціальні та інші фактори. У цьому контексті актуалізується питання реструктуризації банківської системи та створення механізмів забезпечення фінансової стійкості в цілому та фінансової стійкості окремих банків зокрема.

Дії Національного банку України щодо реструктуризації банківської системи, основними цілями якої є забезпечення фінансової та макроекономічної стійкості в банківському секторі, активізація банківської діяльності для стимулювання економічного зростання та підвищення ефективності використання капіталу, застосування стандартів ЄС та міжнародного досвіду в організації роботи національних банків, спрямовані на реструктуризацію банківської системи. Все це сприяє вирішенню проблеми пошуку нових шляхів забезпечення фінансової стійкості банківських установ з метою адаптації їх банківської діяльності до очікуваних змін у світовій економіці. Як наслідок, лише ті банківські установи, які успішно адаптуються до змін у зовнішньому середовищі та впроваджують заходи щодо забезпечення фінансової стійкості, зможуть процвітати в сучасних умовах ведення бізнесу.

Своєчасна оцінка фінансового стану має вирішальне значення для успіху заходів із забезпечення фінансової стійкості. Адже фінансові результати є найважливішим аспектом діяльності будь-якої банківської установи. Тому виявлення конкретних відхилень від встановлених порогових значень або негативних тенденцій, що зменшують прибуток, є нагальним завданням, яке має бути в компетенції керівництва банківської організації.

З метою аналізу стану банківської системи України Національний банк України започаткував комплексну оцінку стійкості українських банків та банківської системи України у 2022 році. У воєнний час така оцінка має кілька особливостей [48, с.75]. Достатній рівень фінансової стійкості банків

відображає високу ефективність діяльності, достатній приріст фінансових ресурсів та ефективний менеджмент.

Загалом, результати методики оцінки фінансового стану банківських установ України ґрунтується на аналізі низки статистичних показників, зокрема капіталу, ліквідності, прибутковості та рівня ризиків (рис. 2.1).

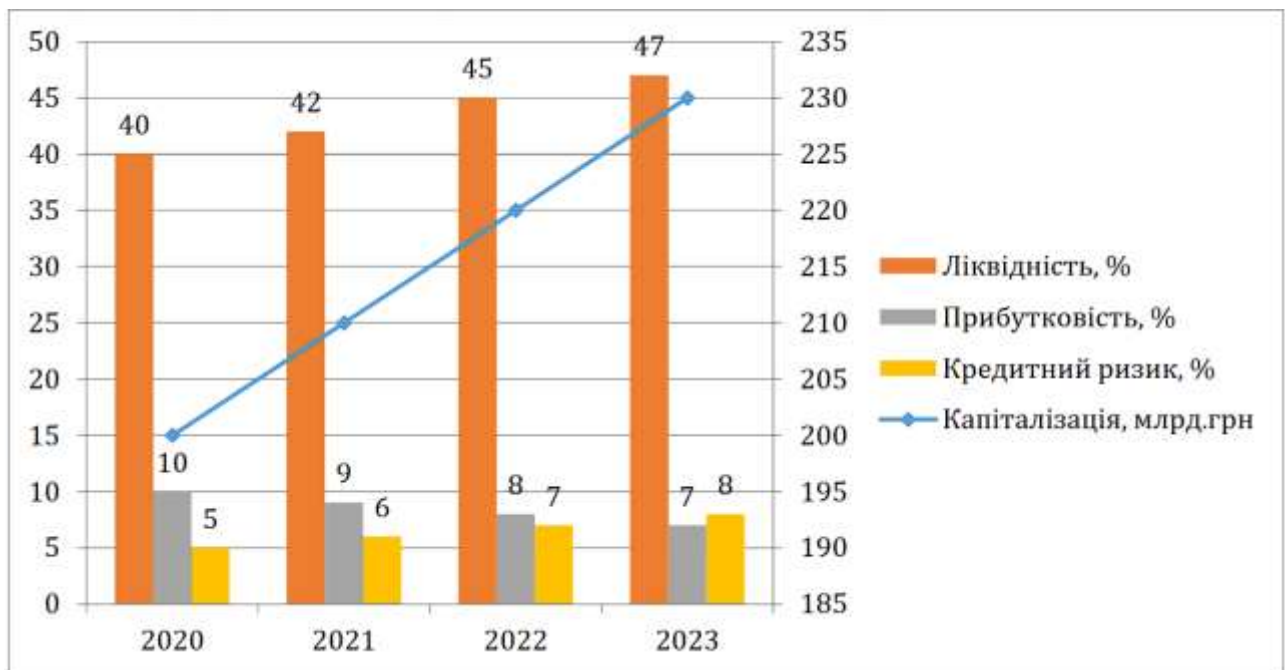

Рисунок 2.1 – Основні фінансові показники комерційних банків України за 2020-2023 рр. [29]

Як бачимо з рис. 2.1, ліквідність комерційних банків поступово зростала з 40% у 2020 році і до 47% у 2023 році, що свідчить про покращення здатності установи оперативно виконувати свої зобов'язання. Водночас прибутковість комерційних банків зменшилася з 10% у 2020 році до 7% у 2023 році, що може свідчити про зниження ефективності генерування доходів. Кредитний ризик зріс з 5% у 2020 році до 8% у 2023 році, що вказує на збільшення ймовірності неповернення кредитів. При цьому капіталізація поступово зростала з 200 млрд грн у 2020 році до 230 млрд грн у 2023 році, що свідчить про збільшення власного капіталу установи. Загалом, представлені дані вказують на тенденцію до зростання ліквідності та капіталізації, що є позитивним показником для фінансової стабільності установи. Проте, спостерігається зниження

прибутковості та зростання кредитного ризику, що вказує на необхідність поліпшення управління ризиками та підвищення ефективності операцій.

Далі, на основі зібраної інформації проведемо комплексний аналіз для оцінки фінансової стійкості та вразливості банку. Для отримання загальної картини фінансового стану використаємо кількісні та якісні методи аналізу [49].

На рис. 2.2 чітко видно, що композитний індекс фінансової безпеки збільшився з 0,75 у 2020 році до 0,60 у 2023 році.

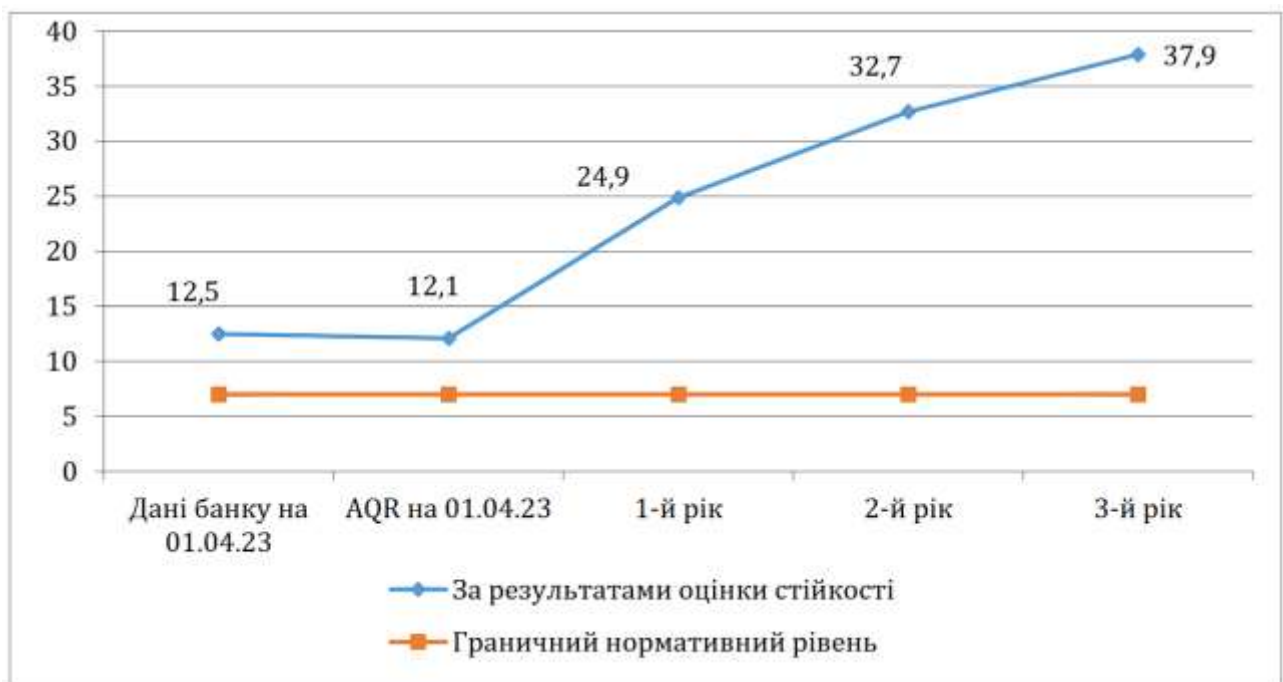

Рисунок 2.2 – Середньозважені оцінки нормативу достатності основного капіталу (НЗ) банків за результатами оцінки фінансової стійкості [29]

Це свідчить про зростання ризиків та занепокоєння у банківській сфері. Зниження композитного індексу фінансової безпеки свідчить про те, що комерційні банки не здатні ефективно захищати свої фінансові інтереси та забезпечувати стійкість в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів. У повоєнні місяці українська банківська система втратила стабільність і довіру та зіткнулася з такими проблемами, як зростання боргу, скорочення корпоративного фінансування, більша частина якого була деномінована в іноземній валюті, а також затримки з поверненням депозитів і погашенням боргів. Однак у 2023 році українська банківська система адаптувалася, кредити для бізнесу надавалися

завдяки вдосконаленим державним програмам, банки зберегли свої мережі, а ліквідність системи зросла за рахунок строкових депозитів у національній та іноземній валюті [19, с.214].

В Україні регулярні оцінки стійкості банків проводяться з 2018 року, з перервами у 2020 році через пандемію та у 2022 році через початок повномасштабної війни; у 2023 році НБУ відновить проведення оцінок стійкості. НБУ був змушений відкласти початок проведення оцінки стійкості через вплив масованих авіаударів, проведення НБУ власної оцінки стійкості, меншу кількість банків, що підлягають оцінці, та довші строки виконання вимог за результатами оцінки стійкості. У 2023 році Нацбанк провів оцінку стійкості найбільших банків України після річного збою, спричиненого масштабним вторгненням. Оцінка проводилася за допомогою статистичних методів.

Тому, для оцінювання фінансової стійкості банківської системи України використаємо пруденційні нормативи для банківської системи [28] без урахування індикаторів ліквідності через їхню відсутність на сайті НБУ:

- Н1 – розмір регулятивного капіталу;
- Н2 – адекватність регулятивного капіталу;
- Н3 – достатність основного капіталу;
- Н7 – максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента; Н8 – великий кредитний ризик;
- Н9 – максимальний розмір кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами.

Вибіркова сукупність охоплює 45 спостережень – дані за період 2020-2023 рр., коли економіка України зазнала впливу зовнішніх збурень, що мали шоковий характер, зокрема пандемії COVID-19 та повномасштабної війни росії проти України.

Для сформованої вибірки обчислимо основні статистичні показники, які представимо в табл. 2.3.

Рівень фінансової стійкості банківської системи України оцінимо за допомогою інтегрального показника, який обчислимо на основі таксономічного показника рівня розвитку [2]. Інтерпретацію таксономічного показника рівня

розвитку проведемо таким чином – що меншим є його значення, то вищий рівень розвитку системи.

Таблиця 2.3 – Статистичні показники, що характеризують вибірккову сукупність

Показники	Н1	Н2	Н3	Н7	Н8	Н9
1	2	3	4	5	6	7
Середнє значення	200,36	21,08	14,32	18,11	85,00	3,97
Середньоквадратичне відхилення	30,72	2,20	1,50	1,40	14,50	1,30
Процентиль 10-й	154,94	17,66	11,59	15,24	61,90	2,06
Медіана	199,20	21,44	14,67	18,49	85,14	4,15
Процентиль 90-й	253,98	24,56	16,08	19,64	105,60	5,99
Максимальне значення	269,90	25,41	16,77	20,09	112,55	7,02
Мінімальне значення	149,30	16,65	11,40	14,55	58,14	1,66

Джерело: обчислено на основі даних офіційного сайту НБУ [28]

Тому інтегральний показник рівня фінансової стійкості банківської системи обчислимо за формулою:

$$K_i = 1 - d_i, \quad (2.1)$$

де d_i – таксономічний показник рівня розвитку системи, часток одиниці.

Більше значення K_i свідчить про вищий рівень фінансової стійкості банківської системи.

Застосування методу таксономічного аналізу передбачає виконання таких кроків [5]:

Крок 1. Вибір вихідних показників.

Крок 2. Формування стандартизованої матриці спостережень за формулою:

$$\bar{Z}_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}}{\sigma_i}, \quad (2.2)$$

де x_{ij} – значення змінної матриці в i -му періоді;

\bar{x} – середнє арифметичне значення змінної матриці;

σ_i – середньоквадратичне відхилення значення змінної за всі періоди спостереження (стандартне відхилення):

$$\sigma_i = \sqrt{\frac{1}{m} \cdot \sum_{i=1}^m (x_{ij} - \bar{x})^2}, \quad (2.3)$$

де m – кількість періодів (місяців), вибраних для дослідження.

Крок 3. Виділення стимуляторів та дестимуляторів серед змінних і формування вектора-еталона P_0 .

Крок 4. Обрахунок евклідової відстані C_{i0} між окремими спостереженнями \bar{z}_{ij} й елементами вектора-еталона P_0 :

$$C_{i0} = \sqrt{\sum_{i=1}^m (\bar{z}_{ij} - P_{0j})^2} \quad (2.4)$$

Крок 5. Обчислення середньої відстані \bar{C} за формулою (2.5) і максимально можливого середньоквадратичного відхилення S_0 за формулою (2.6) для еталонного вектора, за якими отримують таксономічний показник рівня розвитку d_i (відхилення показників i -го періоду від еталона) за формулою (2.7):

$$\bar{C} = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m C_{i0}, \quad (2.5)$$

$$S_0 = \sqrt{\frac{1}{m} \cdot \sum_{i=1}^m (C_{i0} - \bar{C})^2}, \quad (2.6)$$

$$d_i = \frac{C_{i0}}{C_0}, \quad (2.7)$$

де C_0 – загальна відстань між значеннями та еталоном, обчислена шляхом коригування на три середньоквадратичних відхилення ($C_0 = \bar{C} + 3S_0$).

Для формування вектора-еталона визначимо показники-стимулятори, збільшення яких позитивно впливає на фінансову стійкість банківської системи, та показники-дестимулятори, збільшення яких загрожує їй. Перші п'ять

показників є стимуляторами. До дестимуляторів віднесено норматив Н9, оскільки його збільшення може призвести до менш ефективного розподілу ресурсів у економіці. Такий поділ є дещо умовним через те, що він може залежати від різних чинників, зокрема від загальноекономічного і регуляторного середовища. Результати обчислень наведено в додатку А.

Динаміку інтегрального показника фінансової стійкості банківської системи України (K_i) у досліджуваному періоді відображено на рис. 2.3.

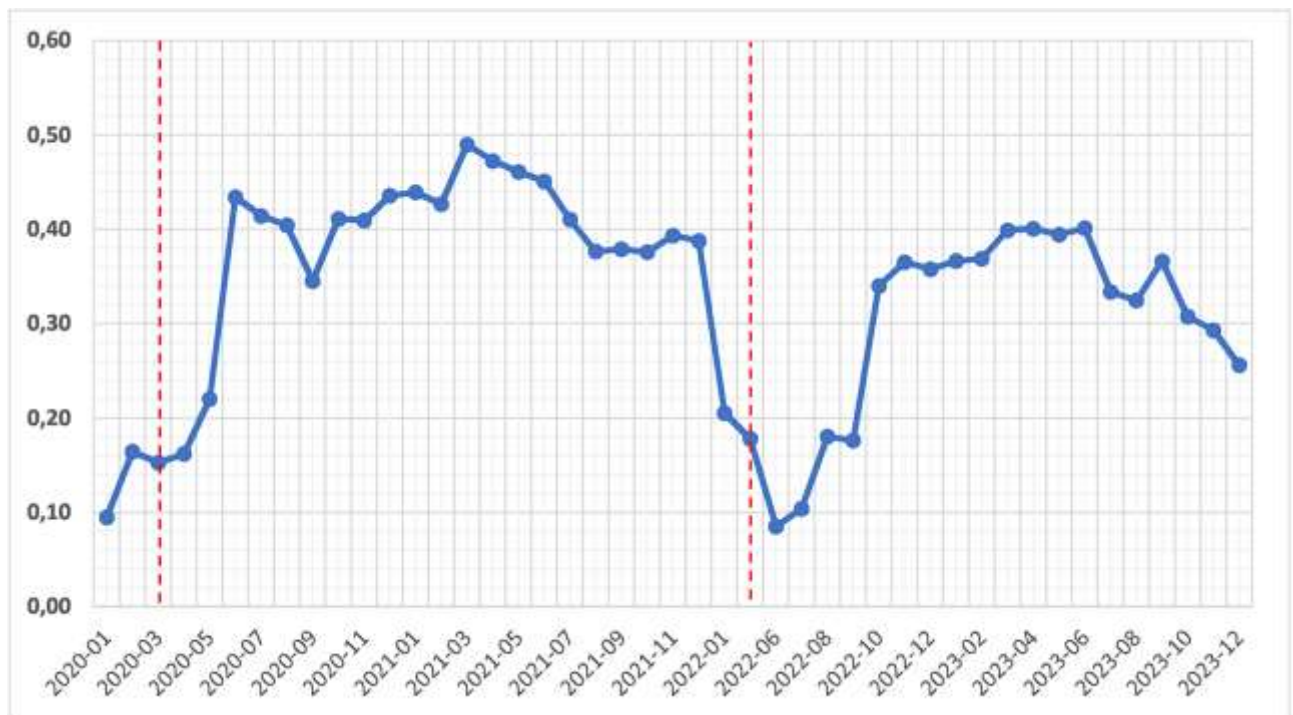

Рисунок 2.3 – Динаміка рівня фінансової стійкості банківської системи України у 2020-2023 рр.

Джерело: побудовано автором

На рис. 2.3 червоними пунктирними лініями відображено дві події-збурення, що мали стресовий характер для економіки України в досліджуваному періоді: 12 березня 2020 р. – початок карантину на усій території України у зв'язку з пандемією COVID-19; 24 лютого 2022 р. – початок повномасштабного вторгнення РФ.

Як видно з рис. 2.3, у період з січня до червня 2020 фінансова стійкість банківської системи має чіткий зростаючий тренд. Наступні три місяці характеризуються деяким зниженням фінансової стійкості аж до найнижчого

рівня 0,346 у вересні. Однак, уже в жовтні її рівень перевищив значення 0,4 і в березні 2021 р. досяг 0,490 – максимального значення за весь аналізований період. Значення інтегрального показника коливалося в межах 0,4-0,5 до липня 2021 р. З серпня до грудня 2021 р. рівень фінансової стійкості був нижчим від 0,4, проте коливання були несуттєвими.

Різке падіння спостерігається в січні 2022 р. – порівняно з груднем 2021 р. інтегральний показник знизився в 1,9 разів аж до рівня 0,205. Незначне зниження фінансової стійкості було в лютому – до рівня 0,178. За перші чотири місяці повномасштабної війни цей показник знизився до 0,085, тобто у червні 2022 р. фінансова стійкість банківської системи України була найнижчою за весь досліджуваний період. Липень – вересень 23 лютого 2022 р. характеризуються покращенням рівня фінансової стійкості, а відновлення її до рівня останніх місяців довоєнного періоду почалося з жовтня 2022 р. Липень 2023 р. став початком нового періоду зниження фінансової стійкості.

2.3 Аналіз впливу факторів та ризиків на фінансову стійкість банків

Затягування війни загострює більшість банківських ризиків. Це, насамперед, процентні, ринкові, кредитні та операційні ризики. Більшість банківських установ під час війни були вимушені переорієнтували власні бізнес-моделі на отримання доходів з урахуванням виваженого підходу до управління ризиками. Найсуттєвішим залишатиметься кредитний ризик. Триває процес регулярного аудиту якості кредитного портфеля та визнання додаткових кредитних ризиків. За даними НБУ вплив проблем з постачанням електроенергії на втрати кредитів від поточної кризи становить 30% [30; 31]. Це також негативно відображається й на економічній активності клієнтів банків, впливає на операційні грошові потоки бізнесу та доходи населення.

Отже, загальне зниження ділової активності та обмежений попит на банківські послуги, зокрема кредитування, й надалі негативно впливатимуть на прибутковість банків. Поступовий вплив економічної кризи на економіку країни та зокрема, на діяльність клієнтів банку, у підсумку знайде відображення

в обсязі банківських послуг, що потенційно скоротить кількість учасників банківського сектору.

Починаючи з жовтня 2022 року, загальний статутний капітал банків стабільно зростає. За цей період він збільшився на 28% до 251,5 млрд грн станом на 2023 рік. За цей же період суттєво зріс показник адекватності статутного капіталу - до 24,3%, а показник основного капіталу - до 14,81% (рис. 2.4).

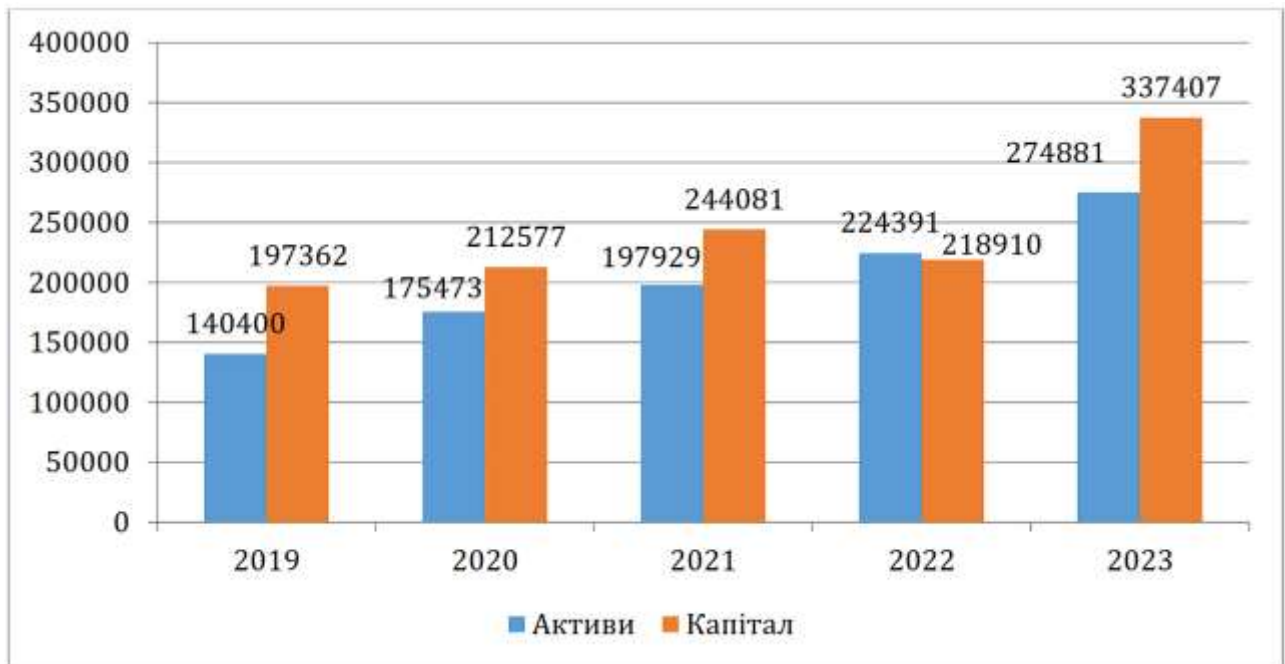

Рисунок 2.4 – Зміни активів та капіталу банків України у 2019-2023 рр., млрд.грн

Джерело: складено на основі [29]

Тому для характеристики чинників впливу на фінансову стійкість банківської системи та основних методів і важелів, що забезпечили адаптацію банківської системи до зовнішніх умов, проаналізуємо відомі події, які мали вплив на економіку України в досліджуваному періоді, використавши при цьому звіти НБУ, а також проведемо зіставлення динаміки інтегрального показника фінансової стійкості з динамікою значень макроекономічних факторів (рис. 2.5).

У березні 2020 р. почалася перша хвиля пандемії COVID-19, яка спричинила сильний удар по економіці більшості країн світу. 2020-2021 рр. можна характеризувати як близькі до рецесії, оскільки характерним для них було

скорочення експорту та імпорту, обсягів залучення інвестицій, ВВП, падіння ринку нерухомості, зниження обсягів виробництва.

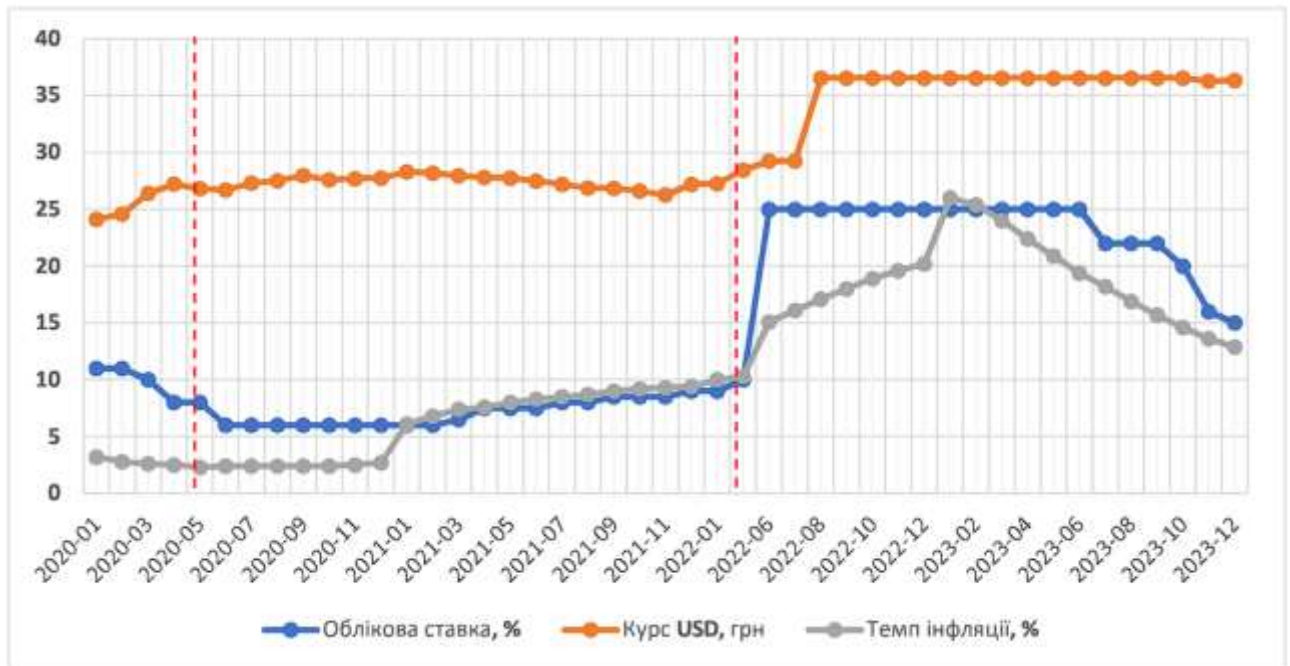

Рисунок 2.5 – Динаміка макроекономічних факторів за 2020-2023 рр.
Джерело: побудовано автором за даними [27]

Червень 2020 р. – це період турбулентності у фінансовому секторі, максимізації кредитного ризику і ризику достатності капіталу. Банківська система України залишалася високоліквідною, без валютного ризику (згідно звіту НБУ).

За історію свого існування вона продемонструвала надзвичайну стійкість. Банки, активи яких становили лише 2,1 % від ВВП, залишилися на ринку і продовжували працювати.

У березні 2020 р. облікову ставку було знижено з 11 % до 10 %, у квітні – до 8 %, а з червня вона склала 6 % і була незмінною до березня 2021 р., коли НБУ підняв її до 6,5 %. Пом'якшення монетарної політики мало на меті підтримку економіки в умовах пандемії та карантинних заходів [27].

Березень 2021 р. характеризується другою хвилею пандемії COVID-19, вплив якої нівелювався за місяць. На кінець 2021 р. – початок 2022 р. спостерігався відтік коштів з України за операціями round tripping у еквіваленті

0,6 млрд дол. США, що різко ускладнило економічну ситуацію в країні та знизило її інвестиційну привабливість [42]. Разом з тим, 2021 рік характеризується рекордним ВВП, який досяг майже 200 млрд. дол. США [27]. У 2021 р. НБУ поступово піднімав облікову ставку, і в лютому 2022 р. вона досягнула 10 % [27].

У зв'язку з початком повномасштабної війни росії проти України у кінці лютого 2022 р. НБУ ввів низку обмежень та лімітів. З метою недопущення неконтрольованого виведення капіталу за кордон банкам було заборонено продаж валюти населенню, а також дострокове погашення кредитів, отриманих ними від нерезидентів.

З березня 2022 р. в Україні зростали темпи інфляції, основною причиною якої стали наслідки повномасштабної війни: руйнування виробництв; порушення ланцюгів постачання та логістики; збільшення виробничих витрат бізнесу. Паралельно до зростання інфляції, проте з певною затримкою, зростає курс долара, що є індикатором девальвації національної валюти (див. рис. 2.5).

На початку війни НБУ вирішив не змінювати облікову ставку і залишив її на рівні 10 %, намагаючись зберегти стабільність фінансового сектору іншими методами. Однак, 2-го червня 2022 р. різко підвищив облікову ставку до 25 % (див. рис. 2.5). Це було одним з найбільш різких підвищень в історії української банківської системи. Ураховуючи сповільнення інфляції та доволі стійку ситуацію на валютному ринку, у липні 2023 р. НБУ знизив облікову ставку до 22 %, а 14-го вересня – до 20 %. До кінця року регулятор продовжив проводити політику помірною зниження облікової ставки – у листопаді до 16 %, а в грудні – до 15 % [27].

У червні 2023 р. НБУ надає дозвіл резидентам-позичальникам переказувати за кордон кошти для виконання зобов'язань за зовнішніми кредитами та позиками. А з серпня відбулося пом'якшення валютних обмежень: відновлення продажу безготівкової іноземної валюти громадянам; поява “конвертаційного депозиту”, що дала можливість купувати валюту до 200 тис. грн в еквіваленті під цей депозит строком на три місяці. У 2022 р. відтік валюти, згенерований українцями, які виїхали за кордон, становив майже 20 млрд дол. США, а в 2023 р. – 18 млрд дол. США.

У 2022 р. українські банки ввезли до України 5,9 млрд дол. США, а 2023 р. характеризується рекордним з 2014 р. обсягом ввезення іноземної валюти – в еквіваленті 9,5 млрд дол. США [8]. За два роки пандемії COVID-19 (2020-2021 рр.) кількість банків в Україні зменшилася з 75 до 71, з них з іноземним капіталом – з 35 до 33. За два роки повномасштабної війни (2022-2023 рр.) кількість банків зменшилася до 63, з яких з іноземним капіталом залишилося лише 30 [27].

Отже, військова агресія та спровоковане нею зростання внутрішніх та зовнішніх ризиків банківського сектору сприяла розробленню НБУ заходів щодо підтримки банків. Серед них проект запровадження мораторію на скорочення мережі відділень державних банків під час війни; «POWER BANKING» – проект з безперервності надання фінансових послуг; розвиток державних програм підтримки кредитування; розроблення та реалізація заходів з підтримання ліквідності банківської системи; регулюючі заходи щодо забезпечення рівноваги на валютному ринку; реалізація проекту із протидії кібершахрайству й ін.

Висновки до розділу 2

В результаті проведеного дослідження сучасного стану функціонування банківського сектору України та його фінансової стійкості, виявлено, що стійкість банківської системи з початку військових дій й дотепер сформована за рахунок вагомого нарощування в 2021 р. обсягів банківського бізнесу: кредитного і депозитного портфеля, інвестицій, операцій з цінними паперами. Все це забезпечило суттєвий додатний фінансовий результат та високий рівень рентабельності порівняно з попередніми роками.

Позитивні результати діяльності банківського сектору в 2021 р. дозволили створити підвалини фінансової стійкості для первинних шоків та подальшої трансформації банківського бізнесу. Активна адаптація бізнес-моделей банків до несприятливих умов воєнного часу за підтримки НБУ дала змогу за 2022 р. отримати загальний позитивний фінансовий результат та додатні показники рентабельності. Але незважаючи на загальну

прибутковість банківського сектору, суттєва частина банків залишається збитковою та можуть бути визнані регулятором як проблемні. У 2023 році банки продовжують наражатись на ряд загроз, таких як збільшення кредитного ризику, підвищення вимог до ліквідності, зростання валютного ризику, збільшення витрат на забезпечення безпеки та функціонування банку.

Таким чином, банківська система України швидко адаптувалась до функціонування в умовах тривалої війни, є стійкою та прибутковою. Це досягнуто завдяки реформам, проведеним у попередні роки, перебудові банківських бізнес-моделей, вчасним заходам НБУ.

Подальше функціонування банківського сектору України залежить від довготривалої стійкості фінансової системи, збереження довіри клієнтів, вміння зберегти операційну ефективність та прибутковість.

Аналіз українського банківського сектору свідчить про дуже повільне відновлення банківського кредитування, високий рівень непрацюючих кредитів у кредитних портфелях банків, високий рівень рефінансованих кредитів, високу частку активів та зобов'язань, деномінованих в іноземній валюті, значне переведення коштів з банківської системи в державні облігації та прибутковість системи знаходиться на низькому рівні. Негативним фактором у досягненні стійкості фінансової системи залишаються низькі темпи зростання прибутків та капіталу банківської системи. Пріоритетами для забезпечення фінансової стійкості банківських установ є: забезпечення достатнього рівня капіталу для покриття ризиків та можливих збитків; моніторинг та контроль кредитного ризику для зменшення ймовірності втрат від дефолтів; підтримання достатнього рівня ліквідних активів для покриття короткострокових зобов'язань та забезпечення стабільної ресурсної бази та забезпечення стабільної бази фінансування шляхом залучення різних джерел капіталу; розробка плану реагування на кризові ситуації з метою мінімізації негативних наслідків. Забезпечення фінансової стійкості банківських установ залежить від ефективної реалізації цих пріоритетів, що вимагає постійного моніторингу, адаптації до ринкових змін та вдосконалення процесів внутрішнього контролю на основі статистичних методів оцінки фінансової стійкості.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

3.1 Зарубіжний досвід оцінювання фінансової стійкості банків

Важливою ознакою економічного та успішного розвитку країни є прозорий та ефективний банківський сектор. Забезпечення його стабільності та надійності ускладнюється різними факторами, включаючи нескоординованість системи оцінки фінансово-кредитних установ. Роль комерційних банків на ринку банківських послуг повинна визначатися згідно з міжнародними стандартами. Тому вивчення зарубіжного практичного досвіду у цій області є актуальним і може сприяти розвитку аналогічних методик в Україні.

Розглядаючи системи оцінки фінансової стійкості комерційних банків, які застосовуються в міжнародній банківській практиці, слід відзначити, що ці системи мають значні відмінності і залежать від різних факторів, таких як системи нагляду з відстані, можливості проведення перевірок на місцях, види та обсяг звітності, що надається в рамках нагляду, доступність інших джерел інформації, а також вплив людського фактору. Сьогодні банки різних країн використовують різні системи, які можна класифікувати наступним чином: системи рейтингу банків; системи дистанційного моніторингу (розрахунок фінансових показників та аналіз банківських груп); комплексні системи управління ризиками в банківському секторі; статистичні моделі «систем раннього реагування» [3; 13].

Більш детально системи ризиків і реакції на них можна класифікувати відповідно до табл. 3.1 [36; 41].

Інформаційна система BAKred Information System є однією з найвідоміших методик коефіцієнтного аналізу. Використовується Центральним банком Німеччини з 1997 року. Вона включає 47 коефіцієнтів, які охоплюють різні аспекти банківської діяльності, такі як кредитний, ринковий та ризик ліквідності, а також прибутковість операцій. Розраховані показники не надсилаються прямо

до банків, але їхні керівники отримують інформацію про тенденції у розвитку банківського сектору та рекомендації щодо вирішення проблемних ситуацій.

Таблиця 3.1 – Системи нагляду фінансового стану банку в різних країнах

Країна 1	Системи нагляду 2	Тип системи 3
Німеччина	BAKIS (інформаційна система)	Система фінансових коефіцієнтів та аналізу окремих груп банків
Франція	SAABA	Система раннього реагування – очікувані збитки
	ORAP	Дистанційна рейтингова система
Нідерланди	RAST	Комплексна система для оцінки ризиків
Англія	RATE	Система для оцінки банківських ризиків
Італія	PATROL	Дистанційна рейтингова система
США	CAMELS	Система рейтингів на базі рейтингових перевірок на місцях
	SEER Rating (система оцінки рейтингів)	Система раннього реагування – прогнозування рейтингів
	CAEL	Дистанційна система банківського нагляду
	SCOR (у межах дистанційного нагляду CAMELS рейтинг)	Система раннього реагування – оцінка рейтингу
	SEER Risk Rank Bank Calculator – OCC	Системи раннього реагування – прогнозування банкрутств і виживання
Країни – члени МВФ	Система ПФУ, стрестестування	Макро- та мікропруденційний аналіз

Ця система є стандартизованою оціночною системою для банків, яка призначена для збору оперативної інформації про фінансовий стан у банку на регулярній основі (щомісяця, щокварталу, за півріччя, рік). Банки розвинених країн використовують такий тип моніторингу фінансової стійкості вже протягом багатьох років, називаючи його рейтингами. Для українських банків рейтинги є досить новим інструментом, але на сьогодні вони вже широко використовуються в банківській практиці. Рейтингові системи можна умовно поділити на дві категорії: ті, які передбачають дослідження на місцях, тобто вивчення внутрішніх процесів (іноді вони називаються "інсайдерськими"), і дистанційні.

Спочатку були розроблені методи, які потребували польових досліджень. Їх створення було зумовлене необхідністю стандартизації процесу аналізу

фінансової стійкості банків органами нагляду. Згодом з'явилися дистанційні методи аналізу, засновані на інформації, що міститься у фінансових звітах, що публікуються банками. Однією з найвідоміших пруденційних рейтингових систем є американська система CAMEL, яка використовується трьома наглядовими органами США з 1979 року: Федеральною резервною системою, Федеральною корпорацією страхування депозитів і Контролером валюти. З 1997 року цю систему було переглянуто та додано додатковий критерій: чутливість до ринкових ризиків (S), тому тепер вона відома як CAMELS [41] (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Інформаційна модель здійснення рейтингової оцінки за системою CAMELS

Рейтингові системи банківської стійкості базуються на компонентах, що оцінюються на основі кількох факторів, які впливають на них. Ці компоненти спільно відображають фінансове здоров'я банку. Наприклад, показник проблемних активів використовується при оцінці капіталу та якості активів. Оцінка рейтингів та їх компонентів ґрунтується на 5-бальній шкалі, де 1 - найвищий рівень, а 5 - найнижчий, що свідчить про критичний стан. Виділення компонентів, таких як сукупний прибуток та сукупний капітал, підкреслює їх важливість для фінансової стійкості та подальшого розвитку банку. Наголошується важливість якості менеджменту, яка оцінюється на кожному етапі та при аналізі кожного компонента.

За останні 15 років Федеральна резервна система розробила підходи до оцінки рейтингу філій банків США за кордоном (SAMEO) і філій іноземних

банків у США (ROCA). Обидві системи використовують принципи CAMELS, хоча їх компоненти відрізняються в залежності від специфіки фінансових інститутів. Деякі країни розробили підходи до рейтингування на основі дистанційного нагляду, незалежно від того, чи передбачено проведення інспекційних перевірок на місцях законодавством.

У США наразі використовуються статистичні системи раннього попередження банкрутства, такі як SEER та SCOR. Вони дозволяють оцінити фінансове становище банку на майбутнє й уникнути можливих втрат. Наприклад, SCOR забезпечує достатньо точний аналіз ймовірності погіршення ситуації банку протягом наступних 4-6 місяців. SEER, розроблений Федеральною резервною системою у 1993 році, оцінює 9 базових показників активів банку за останні 10 кварталів для прогнозування його майбутньої стійкості. Головним критерієм є ймовірність банкрутства протягом наступних 2 років, але збільшення терміну прогнозування може знизити точність прогнозу.

У 1993 році Банк Італії запровадив рейтингову систему PATROL як інструмент дистанційного моніторингу для оцінки фінансового стану банків і визначення пріоритетів у використанні наглядових заходів. У Італії відсутня законодавчо встановлена процедура перевірок у банків, тому наглядові органи формують рейтинги на основі доступної інформації, що міститься у місячних, піврічних і річних звітах, які надають комерційні банки Банку Італії.

Система рейтингів PATROL, яка була впроваджена Банком Італії у 1993 році, схожа на американську систему CAMELS, але адаптована до потреб італійського нагляду. Вона оцінює фінансовий стан банку через п'ять компонентів: капітал, прибутковість, кредитний ризик, організацію і ліквідність. Кожен компонент та загальний рейтинг має шкалу від 1 (найкращий) до 5 (найгірший). Також у Франції в 1997 році була впроваджена система рейтингів ORAP, яка оцінює стан фінансових інститутів. Ця система використовує 14 компонентів для аналізу різних аспектів фінансової діяльності банку. Кожен компонент отримує рейтинг, що коригується фахівцями наглядових органів. Метод стрес-тестування, запропонований МВФ і Світовим банком, оцінює

чутливість портфеля банку до незвичайних подій. Він відображає ступінь ймовірності й впливу таких подій, що можуть бути складними для прогнозування, але важливими для управління ризиками.

Стрес-тестування, яке здійснюється в ЄС, є важливою складовою управління ризиками, оцінюючи стійкість банківського сектору й його здатність витримувати різноманітні ризики. Воно координується різними органами, такими як Європейський комітет органів банківського нагляду та Європейський центральний банк. Банки проводять стрес-тестування, оцінюючи кредитний, ринковий, ліквідний та операційний ризики. Однак важливо розуміти, що ці методики не гарантують абсолютну надійність банку, оскільки на його діяльність впливає багато непередбачуваних факторів. Тому вони можуть бути корисними лише при адаптації до конкретного банку та умов ринку.

Отже, фінансова стійкість банку є динамічною інтегральною характеристикою його здатності як системи трансформації ресурсів і ризиків повноцінно виконувати свої функції з урахуванням існуючого балансу економічних інтересів і протистояти впливу зовнішніх і фактори внутрішнього середовища.

3.2 Проблеми забезпечення фінансової стійкості у банківському секторі України

Основними параметрами фінансової стійкості банку є соціально-політична ситуація в країні, її загальноекономічний стан, стан фінансового ринку та внутрішня стабільність банківської установи.

В умовах сьогодення Україна все ще перебуває в стані війни, що суттєво вплинуло на всі сфери життя суспільства. Воєнний конфлікт не міг не відобразитися і на банківському секторі країни, особливо з урахуванням кризи в підприємницькій сфері, дисбалансу у фінансово-кредитній системі та зниження платоспроможності населення. На рівні держави від самого початку військового

конфлікту були прийняті заходи щодо оптимізації функціонування банківського сектору в умовах воєнного стану.

Уряд України вжив заходів для адаптації банківського сектору до умов війни [17]. Наприклад, Національний банк України видав Постанову № 18, яка регулювала роботу банків в умовах воєнного стану. Це дозволило банкам функціонувати безперебійно, дотримуючись обмежень у видачі готівки [44].

Закон України від 15 березня 2022 року № 2120-ІХ вніс зміни до правил надання кредитів банками. Зокрема, споживачі звільнені від сплати неустойки у випадку прострочення платежів під час війни [18].

Незважаючи на активні бойові дії, банківський сектор зберігає відносну стабільність. Хоча кількість відділень скоротилася, системно важливі банки збільшили мережу своїх відділень у звільнених регіонах.

Національний банк України та системно важливі банки створили мережу POWER BANKING, яка забезпечує послуги в умовах відсутності електропостачання. Ці відділення забезпечені резервними каналами зв'язку та альтернативними джерелами енергії, додатковим персоналом та посиленою інкасацією готівки.

Умови воєнного стану ставлять перед банківським сектором складні завдання, такі як забезпечення стабільності та прибутковості діяльності.

Аналізуючи основні показники банківського сектору за 2021-2023 роки (Додаток Б), можна виокремити кілька ключових проблем, що виникають в контексті фінансових криз та економічних збурень [1].

Протягом 2021-2023 років банківський сектор України пережив значні зміни в умовах воєнного стану та нестабільної ситуації в країні. За цей період кількість діючих банків зменшилася з 71 до 63, однак загальні активи зросли на 21.8%, перевищивши 3 трильйони гривень у 2023 році. Примітне збільшення також спостерігалось у чистих активах, які зростали на 12.6%, 14.5% і 25.1% відповідно у 2021, 2022 і 2023 роках, свідчачи про загальний розвиток сектору та позитивну динаміку.

У той же час, обсяги валових кредитів, виданих суб'єктам господарювання, зменшилися відповідно на 6.2%, 0.7% і -2.2% за той самий період. Це може бути наслідком обмеженого доступу до фінансових ресурсів та зростанням

кредитного ризику у період воєнного стану. Кошти суб'єктів господарювання в загальних балансових показниках банків також зменшилися, скорочуючись з 17.4% у 2021 році до 17.9% у 2022 році, що може вказувати на збільшення ризику та обмеження доступу до кредитів для підприємств умовах нестабільності.

У фінансових результатах банківського сектору за 2022 рік було помітне збільшення відрахувань у резерви, з 3.4 млрд. грн. у 2021 році до 121.2 млрд. грн. у 2022 році. Ці дії можуть бути спрямовані на підвищення рівня стійкості банків до негативних впливів військових дій та економічних труднощів. Також, банки показали позитивний фінансовий результат, навіть у умовах воєнного стану, що може бути результатом ефективного управління ризиками та пошуку альтернативних джерел прибутку.

Зменшення ліквідності у банках також є проблемою. Хоча обсяги коштів клієнтів зростають, це може бути спричинене не підвищенням довіри, а потребою забезпечити безпеку коштів у випадку загострення конфлікту. Такий стан речей може вплинути на здатність банків надавати нові кредити та виконувати свої функції. Наприклад, кошти суб'єктів господарювання збільшилися до 40.2% у 2023 році порівняно з 2022 роком 17.9%.

Погіршення фінансових результатів також є наслідком воєнного стану. Чистий прибуток банків показує значне зменшення, що може свідчити про труднощі в забезпеченні прибутковості діяльності в умовах конфлікту. Наприклад, чистий прибуток зменшився до 21.9 млрд. грн. у 2022 році, порівняно з 77.4 млрд. грн. у 2021 році, але зріс до 86.5 млрд. грн. у 2023 році.

Збільшення відрахувань у резерви та зменшення комісійних доходів також ускладнюють фінансовий стан банків. Наприклад, відрахування в резерви значно зросли з 121.2 млрд. грн. у 2022 році до 17.4 млрд. грн. у 2023 році. Це може бути пов'язане зі збільшеним ризиком непогашення кредитів через нестабільні умови.

Нарешті, загроза стабільності банківського сектору виникає через зменшення кількості діючих банків та збільшення фінансового ризику. Це може негативно позначитися на фінансовій системі країни та загальній економічній ситуації. Наприклад, кількість діючих банків зменшилася з 71 у 2021 році до 63 у 2023 році, що може свідчити про ускладнення умов банківської діяльності та збільшення конкуренції на ринку.

Банківський сектор України залишається високоліквідним завдяки збільшенню обсягу коштів клієнтів. Проте, існують ризики через подальше зниження частки строкових вкладень. Національний банк здійснює заходи для покращення строкової структури, підвищуючи резервні вимоги для коштів на вимогу та поточних рахунках. Банківські установи мають акцентувати увагу на управлінні ліквідністю відповідно до вимог процентної політики, спонукаючи до строкових вкладень населення.

Висновки показують, що завдяки вчасним заходам та підтримці Національного банку України, а також спільним зусиллям банківських установ та реформам, сектор успішно пристосувався до умов війни. Аналіз діяльності банків свідчить, що вони здатні отримувати прибутки навіть під час воєнного стану, реагуючи на виклики та збільшуючи операційні доходи. У майбутньому, Національний банк повинен уважно стежити за ризиками та сприяти стабільності банківського сектору, стимулюючи залучення коштів клієнтів до банків.

Загалом, проблеми функціонування банківської системи України в умовах фінансових криз та економічних збурень можна представити у Додатку В [16].

Оскільки в Україні рівень капіталізації комерційних банків досить низький, то це зумовлює можливість до перерозподілу коштів у масштабах економіки. Фінансовій стійкості комерційних банків України на сучасному етапі найчастіше загрожують такі негативні чинники, серед яких:

- триваючий цілеспрямований підрив їхньої ділової репутації;
- недосконала система набору кадрів для комерційних банків;
- надання клієнтам недостовірної інформації;
- використання фальшивих векселів, цінних паперів і гарантійних листів;
- високий рівень неповернення виданих кредитів, правова нерегульованість цієї проблеми у сфері банківської діяльності;
- недосконалі підходи до оцінки кредитних ризиків;
- відсутність систематизованих даних про несумлінних позичальників;
- суттєвий рівень маніпулювання кредитними картками, банкоматами;
- шахрайське вторгнення до банківських комп'ютерних мереж;
- витік конфіденційної інформації;

– недосконалість структур, що забезпечують внутрішню та зовнішню безпеку банківських установ [14].

Очевидно, що незважаючи на істотну підтримку НБУ, в подальшому вітчизняна банківська система буде залишатись під впливом загроз, які можуть суттєво вплинути на ефективність банківської діяльності в умовах воєнного стану, серед них [45]:

1) збільшення кредитного ризику. Умови воєнного стану, незважаючи на зусилля самих банків, можуть призвести до ще більшого скорочення кредитного портфелю, зокрема за рахунок коштів юридичних осіб внаслідок падіння ділової активності. Не виключено й подальше скорочення портфелю кредитування фізичних осіб як в національній, так і іноземній валюті. В результаті нове кредитування не компенсуватиме погашення старих позик, тому банки будуть вимушені піднімати процентні ставки, щоб компенсувати збитки. Руйнування активів та заставного майна позичальників, скорочення доходів та погіршення платоспроможності знижуватимуть й надалі їх спроможність обслуговувати кредити. В результаті зростання резервів під кредитні збитки, падіння якості кредитного портфелю, збільшення обсягу непрацюючих кредитів збільшують потенційні втрати кредитного портфеля навіть до ризику втрати частини капіталу;

2) підвищення вимог до ліквідності. Військові дії можуть призвести до підвищення вимог до ліквідності, зокрема для невеликих банків. НБУ вже підвищив резервні вимоги для коштів на поточних рахунках та на вимогу, що потенційно впливатиме на обсяги депозитного портфелю. Крім того, значні відрахування в резерви за кредитним и ризиками також знижують ліквідність. Банківським установам варто формувати зважені підходи щодо управління ліквідністю, адаптувати власну процентну політику для стимулювання вкладів клієнтів банку;

3) зростання валютного ризику. Умови воєнного стану можуть призвести до значного збільшення ризику операцій, пов'язаних з іноземною валютою. Банки та їх клієнти можуть знаходитись умовах суттєвого коливання курсу національної валюти. Для збереження міжнародних резервів України, які є важливими для забезпечення оборонних потреб, стабільної роботи

економіки та фінансової системи країни, НБУ запровадив ряд норм та валютних обмежень, що також впливає на попит на іноземну валюту. Банківським установам в таких умовах слід здійснювати моніторинг операцій в іноземній валюті, безперервно проводити валютний нагляд;

4) збільшення витрат на забезпечення безпеки та функціонування банку в умовах воєнного стану. Військові дії можуть призвести до збільшення витрат на безпеку банківських установ. Банки можуть додатково вкладати кошти в забезпечення безпеки своїх приміщень, співробітників, інформаційних систем. Також можуть збільшитись витрати на забезпечення безперебійної діяльності відділень внаслідок атак на енергетичну інфраструктуру. Окрім цього, до потенційних втрат потрібно враховувати й подальше скорочення втрати часу роботи персоналу та неспроможність обслуговувати клієнтів під час чисельних повітряних тривог.

Отже, дослідження ефективності функціонування банківських установ України в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу, який має брати до уваги сукупність чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Врахування можливих ризиків та своєчасне реагування на потенційні загрози довозлять зберегти банківський капітал від втрат та сформувані подальші напрями пошуку джерел прибутковості банківського бізнесу.

3.3 Стратегії фінансової стабілізації банків України в контексті фінансових криз та економічних збурень

Українські банки стикаються з численними проблемами на всіх рівнях свого функціонування через загострення війни. Багато банків втратили свої філії на тимчасово окупованих територіях, частину майна знищено, що погіршило їх ресурсну базу та операційні можливості. Постійні повітряні тривоги та відключення електроенергії ускладнюють обслуговування клієнтів у відділеннях. Однак банки активно розвивають дистанційні послуги, зменшуючи необхідність відвідування філій.

Банки з Іноземним Капіталом.

UKRSIBBANK, як частина групи BNP Paribas, зосереджується на забезпеченні надійності та стабільності для своїх клієнтів. Інтегрована бізнесмодель та диверсифікація ризиків дозволяють банку адаптуватись до ринкових змін та надавати інноваційні рішення. Обслуговуючи близько 32 мільйонів індивідуальних клієнтів та 850 тисяч професіоналів і підприємств, UKRSIBBANK надає індивідуальні рішення у сфері корпоративного та інституційного банківського обслуговування [34].

З жовтня 2005 року Райффайзен Банк є частиною групи «Райффайзен Банк Інтернаціональ АГ». Банк пропонує широкий спектр банківських послуг, обслуговуючи понад 2,5 мільйона клієнтів. Відповідно до досліджень GfKУкраїна, Райффайзен Банк визнаний лідером якості обслуговування, що перевищує середньоринковий рівень. Основна мета банку – бездоганна якість послуг та впровадження інновацій для зміцнення конкурентних переваг [12; 40].

Кредобанк, частина групи РКО Bank Polski, реалізує нову стратегію, яка передбачає побудову довготривалих відносин із задоволеними клієнтами та ентузіазмом працівників. Стратегія банку включає динамічне збільшення масштабу бізнесу, глибоку цифрову трансформацію та удосконалення операційної моделі. Важливим аспектом є використання потенціалу синергії з групою РКО для створення «екосистеми» фінансових послуг для польськоукраїнського бізнесу. Головні стратегічні цілі Кредобанку включають досягнення високого рівня віддачі на капітал, покращення операційної ефективності та збільшення кількості задоволених клієнтів [39].

Приватні Банки.

У грудні 2023 року ПУМБ затвердив «Стратегію сталого розвитку на 5 років», спрямовану на сприяння всебічному розвитку банку як сталого бізнесу. Основні принципи стратегії включають дотримання законодавства України у сфері сталого розвитку, забезпечення єдиного підходу в управлінні екологічносоціальним менеджментом та мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище. ПУМБ закріпив свої прагнення підтримувати цілі ООН у сфері сталого розвитку, встановивши 10 основних задач та 31 показник для вимірювання досягнень на 2024 рік. Банк акцентує увагу на діджиталізації своїх продуктів, інвестуючи значні кошти у стабільність та безпеку ІТінфраструктури.

У 2023 році ПУМБ підвищив рівень довіри до свого бренду, значно покращив свої позиції на ринку та забезпечив високу фінансову стійкість [38].

Universal Bank, як частина європейської групи Eurobank, спрямовує свою стратегію на органічне та збалансоване зростання банку. Банк надає повний спектр фінансових послуг корпоративним та приватним клієнтам, поєднуючи індивідуальний підхід, технологічність і зручність користування банківськими послугами. Universal Bank працює на засадах тривалого партнерства, пропонуючи клієнтам оптимальні рішення для досягнення фінансового успіху.

Банк дотримується обов'язкових економічних нормативів та політики формування резервів для управління власними ризиками та захисту інтересів клієнтів [35].

З початком війни банк «Південний» змістив фокус зі зростання на забезпечення операційної ефективності та мінімізацію кредитних збитків. Для збереження ліквідності та платоспроможності банк знизив апетит до ризику, що призвело до сповільнення темпів кредитування та скорочення документарних операцій. У листопаді 2022 року банк посів 13 позицію за активами, з часткою у 1,9% від загальних активів банківського сектора. В умовах війни стратегічними пріоритетами банку стали забезпечення безперервної діяльності, адаптація до воєнної економіки та збереження достатнього рівня капіталу для післявоєнного розвитку. Банк розвиває клієнтський сервіс через покращення стандартів обслуговування та створення цифрових інструментів. Операційна прибутковість дозволяє інвестувати у майбутнє та розвивати підприємницьку культуру всередині банку [37].

Державні Банки.

У періоди економічних криз роль держави зазвичай зростає, а банківський сектор контролюється державою, що призводить до збільшення державного регулювання. Українські державні банки мають ключове значення у цих процесах, причому їхні операції все більше спрямовані на підтримку публічних фінансів, зокрема шляхом інвестування у безризикові державні цінні папери. Таким чином, банківські ресурси пересуваються з реального сектора економіки на підтримку бюджетних програм держави.

У поточний момент державні банки мають достатні ресурси, щоб навіть за умови ризиків збільшити свій кредитний портфель на 20–30%. Проте, через негативний досвід попередніх криз, вони віддають перевагу інвестуванню у державні облигації замість кредитування бізнес-проектів.

Після завершення війни, державним банкам рекомендується направляти більше фінансових ресурсів у регіони, сектори та клієнтів з найбільшою потребою або найвищим потенціалом віддачі. Такий підхід дозволить підтримувати визначену стратегію розвитку економіки та надавати пріоритет результатам розвитку над прибутковістю. Проте, з поступовим відновленням економіки, державі слід буде зменшувати свій вплив на банківський сектор, зосереджуючись на фінансуванні соціально важливих, малоприбуткових, інфраструктурних та інноваційних проектів.

У цілому, державні банки є основною опорою банківської системи України і матимуть можливість активно фінансувати розбудову економіки після війни. Проте, з часом державі необхідно буде зменшувати свій вплив на банківський сектор та переорієнтувати діяльність на фінансування проектів, що сприяють сталому розвитку країни.

Загальний аналіз стратегій фінансової стабілізації банків в Україні в сучасних умовах відображає різноманітні підходи, які використовуються різними банками залежно від їхньої власної специфіки, власного капіталу та стратегічних цілей.

Банки з іноземним капіталом, такі як UKRSIBBANK (частина групи BNP Paribas), Райффайзен Банк та Кредобанк (частина групи PKO Bank Polski), намагаються забезпечити стабільність та надійність для своїх клієнтів, використовуючи інтегровані бізнес-моделі та диверсифікацію ризиків. Вони акцентують на інноваціях, підтримці клієнтів та побудові довгострокових відносин [34].

У приватних банках, таких як ПУМБ та Universal Bank (частина групи Eurobank), стратегії спрямовані на стійкий розвиток, збереження ліквідності та підвищення довіри клієнтів. Вони активно інвестують у цифрові технології та покращення обслуговування клієнтів, з метою збільшення конкурентоспроможності та фінансової стабільності.

Державні банки в Україні відіграють ключову роль у фінансовій стабілізації та підтримці економіки. Вони активно залучаються у фінансування державних програм та інвестують у безризикові державні цінні папери. Однак, важливою є перспектива зменшення впливу держави на банківський сектор та переорієнтація на фінансування проєктів, спрямованих на сталий розвиток.

У цілому, різноманітність стратегій в банківському секторі України свідчить про гнучкість та адаптивність банків до змінних умов, що допомагає їм ефективно функціонувати в умовах економічної нестабільності.

Висновки до розділу 3

Зарубіжний досвід оцінювання фінансової стійкості банків надає цінні уроки для України, яка стикається з численними викликами у цьому секторі. Більшість розвинутих країн застосовують комплексні підходи до оцінювання фінансової стійкості банків, зокрема, використання фінансових коефіцієнтів, стрес-тестування та аналізу ризиків. Наприклад, у Сполучених Штатах Федеральний резерв проводить регулярні стрес-тести для оцінки здатності банків витримувати економічні шоки. У Європейському Союзі Європейський центральний банк (ЄЦБ) активно застосовує показники капіталізації та ліквідності для моніторингу фінансової стійкості банків.

Додатково, міжнародні фінансові організації, такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Базельський комітет з банківського нагляду, пропонують стандартизовані методики оцінювання фінансової стійкості, які використовуються банками по всьому світу. Ці методики включають аналіз коефіцієнтів капіталізації, ліквідності, якості активів та прибутковості.

В Україні забезпечення фінансової стійкості банківського сектору стикається з численними проблемами. Основними з них є: економічна нестабільність (військові дії, політична нестабільність та економічні збурення призводять до зростання ризиків неповернення кредитів та зниження якості активів); валютні ризики (коливання курсу національної валюти впливають на вартість активів та пасивів банків, що підвищує ризик дефолтів та втрат); низька

капіталізація (багато банків мають недостатній рівень капіталу, що знижує їх здатність витримувати фінансові шоки); регуляторні обмеження (недостатньо розвинене регуляторне середовище та відсутність чітких стандартів для оцінювання фінансової стійкості ускладнюють ефективне управління ризиками).

Для підвищення фінансової стійкості банків у контексті фінансових криз та економічних збурень необхідно вжити наступні заходи: підвищення капіталізації (збільшення власного капіталу банків для забезпечення здатності поглинати втрати та витримувати економічні шоки); покращення управління ризиками (впровадження сучасних методик аналізу та управління ризиками, включаючи стрес-тести та сценарний аналіз); диверсифікація активів (зниження залежності від окремих секторів економіки через диверсифікацію кредитного портфеля та інвестицій); регуляторна реформа (вдосконалення регуляторної бази та забезпечення чіткого нагляду за діяльністю банків для підвищення прозорості та відповідальності); інновації у фінансових послугах (впровадження нових фінансових технологій для покращення ефективності операцій та зниження витрат); зміцнення довіри клієнтів (підвищення прозорості діяльності банків та покращення комунікації з клієнтами для збереження їх довіри).

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження у рамках теми магістерської роботи: «Фінансова стійкість у банківському секторі: фактори та ризики у контексті фінансових криз та економічних збурень» дозволили дійти до наступних висновків:

1. Фінансова стійкість у банківському секторі є складним та багатограним завданням, яке вимагає уваги до різних аспектів управління ризиками та забезпечення стабільності. Ефективна капіталізація, висока ліквідність, якість активів та професійний ризик-менеджмент є ключовими факторами, що визначають здатність банків протистояти фінансовим кризам та економічним збуренням. Підвищення рівня фінансової стійкості банків є необхідним кроком для забезпечення загальної економічної стабільності та розвитку.

2. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банків є критично важливими для забезпечення стабільності банківського сектору та економіки в цілому. Вони дозволяють забезпечити системний та всебічний аналіз фінансового стану банків, підвищити ефективність управління, забезпечити прозорість та довіру до банківської системи. Важливість виокремлення методичних підходів полягає у створенні надійної основи для оцінки фінансової стійкості та прийняття обґрунтованих рішень. Забезпечення, підтримка, аналіз та оцінка фінансової стійкості банківських установ є рушійною силою розвитку банківської системи та економіки України в цілому. З цією метою ретельного вивчення та оптимізації потребують не лише необхідні заходи, а й усі можливі методи оцінки, зокрема, статистичні та управління.

3. Фінансова стійкість банківської системи України зазнала різного рівня негативного впливу в умовах пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення росії. Під час пандемії COVID-19 та введеного карантину банківська система України продемонструвала свою стійкість, а банки – готовність працювати, надаючи послуги в різних форматах. Зниження облікової ставки дало змогу підтримати економіку України в цей період. В умовах повномасштабного вторгнення росії НБУ вдалося утримати стабільність фінансової системи України. Банківська система успішно відновилась через деякий час після початку війни. Це відбулося завдяки введенню НБУ низки обмежень та лімітів з

подальшим їх послабленням, істотному підвищенню облікової ставки у червні 2022 р. та подальшому її зниженню, починаючи з липня 2023 р. з урахуванням фінансової ситуації в країні.

4. Державні банки є основною опорою банківської системи України і відіграють ключову роль у фінансовій стабілізації та підтримці економіки. Вони активно залучаються у фінансування державних програм та інвестують у безризикові державні цінні папери, сприяючи фінансовій стабільності та підтримці економіки. Однак, з часом державі необхідно буде зменшувати свій вплив на банківський сектор та переорієнтовувати діяльність на фінансування проєктів, що сприяють сталому розвитку країни.

5. Різноманітність стратегій у банківському секторі України свідчить про гнучкість та адаптивність банків до змінних умов. Банки з іноземним капіталом, такі як UKRSIBBANK, Райффайзен Банк та Кредобанк, використовують інтегровані бізнес-моделі та диверсифікацію ризиків, акцентуючи на інноваціях і підтримці клієнтів. Приватні банки, такі як ПУМБ та Universal Bank, зосереджуються на стійкому розвитку, збереженні ліквідності та підвищенні довіри клієнтів, активно інвестуючи у цифрові технології. Усі ці стратегії допомагають банкам ефективно функціонувати в умовах економічної нестабільності.

6. Високий рівень фінансової стійкості банків, зокрема ПриватБанку, підтверджується показниками ліквідності, регулятивного капіталу та позитивними оцінками рейтингових агентств. Це сприяє успішній діяльності та розвитку банків на ринку, забезпечуючи стабільність і довіру клієнтів навіть у складних умовах. Таким чином, фінансова стійкість є ключовим фактором, що дозволяє банкам адаптуватися до змін у фінансовому середовищі та забезпечувати ефективне функціонування.

7. Війна спричинила зменшення попиту на кредити серед населення, але попит на корпоративні кредити залишається стійким завдяки поліпшенню умов участі корпорацій у державних програмах. Щоб уникнути очікуваних збитків, банки вирішили формувати резерви, що призвело до втрат у банківському секторі. Реалізація кредитного ризику є ключовим чинником, що впливає на фінансовий стан банків, і це може призвести до зниження їхнього капіталу.

Важливо зазначити, що в умовах війни Національний банк не застосовує жодних заходів щодо невиконання вимог до капіталу та ліквідності. Після завершення війни та перемоги банкам буде надано час для відновлення їхньої стійкості.

8. Комплексний підхід щодо зміцнення фінансової стійкості повинен бути спрямовий на вирішення ключових проблем, таких як економічна нестабільність, валютні ризики, низька капіталізація та регуляторні обмеження. Необхідно зосередитися на зміцненні банківської системи через покращення управління ризиками, підвищення капіталізації та забезпечення ліквідності. Також мова йде про необхідність вдосконалення регуляторної бази та забезпечення чіткого нагляду за діяльністю банків. Це дозволить підвищити прозорість, відповідальність та стабільність банківського сектору.

Отож, окреслений підхід до підвищення фінансової стійкості банківського сектору в Україні дозволить забезпечити стабільність економіки, підвищити ефективність управління ризиками та сприяти загальному фінансовому благополуччю країни. Ці заходи є критично важливими для збереження довіри вкладників, інвесторів та всього суспільства до банківської системи та її здатності функціонувати в умовах невизначеності.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ НА ДЖЕРЕЛА

1. Banking Sector Review. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-02.pdf?v=7
2. Селюченко Н. Є., Радченко В. М. Оцінювання фінансової стійкості банківської системи України в умовах зовнішніх збурень. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2024. Випуск 6. №2. С. 357-364. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2024/dec/37318/menedzhmentnadoi-357-364.pdf>.
3. Бабкіна І. Досвід зарубіжних країн щодо рейтингової оцінки діяльності банків. *Вісник НБУ*. 2010. № 12. С. 31–33.
4. Батрак О.В., Вінник А.О. Порівняльний аналіз антикризової та фінансової стійкості банків: визначення специфіки управління. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2024. №1(13). URL: <https://journal.eae.com.ua/>
5. Благун І. С., Кічор В.П., Скворцов Д.І., Фещур Р.В., Благун С.І. Статистичний аналіз і моделювання соціально-економічних об'єктів та процесів (Кічор В.П., Ред.). Растр-7, 2022. 400 с.
6. Бойко В.М., Волкова Н.І. Фінансова стійкість банку: оцінка, моделювання та прогнозування. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 9-10. С. 52-59.
7. Бурковська А. В., Сацура О. Ф. Систематизація методик визначення фінансової стійкості банківської системи України. *Наукові праці. Економіка*. Випуск 284. Том 296. С.68-73. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/390729>
8. Бутурлим О. Відтік валюти: українці за кордоном витрачають з карток близько \$35 мільйонів щодня. *Уніан*: веб-сайт. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/ukrajinci-za-kordonom-skilki-z-kartok-tratyatshchodnya-12527391.html>

9. Вінниченко О. В, Гудзь А. В. Фінансовий стан банку та методи його оцінки в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2020. №69. С.217-228. URL: <http://btie.kart.edu.ua/article/view/200560>
10. Вінниченко О.О., Громакова В. В. Теоретичні аспекти фінансової стійкості банку. *Бізнес-Інформ*. 2020. № 5. С. 375-381.
11. Вовк В. Я. Забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах кризи. *Фінанси, банки, інвестиції*. 2018. № 2. С. 41–44.
12. Гнилякевич І.В., Голубник О.Р., Палько І.М. Просування банківських послуг в умовах українського ринку інноваційних технологій. *Сталий розвиток економіки*. 2022. № 6(16). С 313-318.
13. Гойванюк М.П. Міжнародний досвід організації систем регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2018. Вип. 32. С. 333–341.
14. Дудка І. М. Державне регулювання банківських відносин як ключовий компонент державної політики в цій сфері. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 4. С. 162-168.
15. Єгоричева С., Хуторна М., Руденко М., Вовченко О., Теслюк С., Гаряга Л. Розвиток методології оцінювання фінансової стабільності банків аксонометричним методом. *Financial and Credit Activities: Problems of Theory and Practice*. 2022. №1(42). URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3650>.
16. Зайцева Л. О. Банківська система України: стан, проблеми розвитку. *Бізнес-Інформ: економіка, фінанси, грошовий обіг і кредит*. 2020. №1.С. 280-285.
17. Закон України «Про банки і банківську діяльність» N2121-III від 07.12.2000 р. зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
18. Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

19. Зарічна Н. З. Формалізація тенденцій розвитку та фінансової стійкості банківської системи України в умовах воєнного стану. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 1 (48). С.214-219. URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/907>

20. Захожай В. Б. Застосування статистичних методів для оцінки фінансової стійкості банківських установ в умовах економічної нестабільності. *Академічні візії*. 2024. (35). URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1345>.

21. Звіт про діяльність Ради з фінансової стабільності (серпень 2021 – липень 2022). Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSB_Report%202021-2022.pdf?v=4.

22. Згруповані балансові залишки (у розрізі банків). Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.

23. Колесніченко А. С., Литвинов І. Ю. Теоретичні аспекти визначення сутності поняття фінансової стійкості комерційного банку. *Ефективна економіка*. 2024. №3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8731>.

24. Король С. В., Павлишин Д. Р. Надійність комерційного банку: суть та ключовий вимір сьогодення. Збірник матеріалів IV Міжнародної наукової конференції здобувачів освіти «Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства». м. Кам'янець-Подільський, 28-29 листопада 2022 р., 2022, 514 с., С. 227-228.

25. Маринчак Л. Р. Конкурентоспроможність банківської установи та її складові в сучасних реаліях. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2023 № 1(27). С. 137-143. URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/9590/1/8926p.pdf>

26. Маринчак Л. Р., Клим'юк Т. Я. Стрес-тести як інструмент діагностики кредитного ризику банків. *Сталий розвиток економіки*. 2017. №2. С. 215-221. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/304002.pdf>

27. Мінфін: веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua>

28. Наглядова статистика НБУ. Пруденційні нормативи. Значення пруденційних нормативів в цілому по системі. НБУ: веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#2>
29. Національний Банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/en/>
30. Огляд банківського сектору. Лютий 2023 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-02.pdf?v=4.
31. Огляд банківського сектору. Лютий 2024 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-02.pdf?v=4.
32. Огляд банківського сектору. Серпень 2022 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2022-08.pdf?v=4.
33. Основні показники діяльності банків в Україні. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
34. Офіційний сайт UKRSIBBANK. URL : <https://ukrsibbank.com/>.
35. Офіційний сайт Universal Bank. URL: <https://www.universalbank.com.ua/news/universal-bank-proviv-pres-lanchprisvyacheniy-strategii-rozvitku-u-2024-rotsi>.
36. Офіційний сайт Банку Англії. URL : <http://www.bankofengland.co.uk>
37. Офіційний сайт банку Південний. URL : <https://bank.com.ua/>.
38. Офіційний сайт банку Пумб. URL: <https://about.pumb.ua/growth/strategy>.
39. Офіційний сайт Кредобанку. URL: <https://kredobank.com.ua/about/misiya-ta-cinnosti/strategiya/pravylnyi-bank>.
40. Офіційний сайт Райфайзен банку. URL : <https://raiffeisen.ua/>.

41. Офіційний сайт Федеральної резервної системи США. URL: <http://www.federalreserve.gov>
42. Оцінка обсягів прямих іноземних інвестицій, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) за 2010 – 2023 роки. Національний банк України, Департамент статистики та звітності. 2024. НБУ: веб-сайт. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FDI_round_tripping_ICL-DFS_pr.pdf?v=4.
43. Пишний А. Фактор незламності: як фінансова система долає виклики війни та що буде далі. *Економічна правда*. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/02/16/697112>.
44. Постанова 24.02.2022 № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану». НБУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>
45. Рац О. Дослідження ефективності функціонування банківських установ України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, 2023. №47. С. 1-8. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-67>.
46. Рибалко А. С., Зайцев О. В. Сучасні підходи до аналізу фінансових результатів діяльності банківської установи. *Економіка та суспільство*. 2020. Випуск №21. С.114-122.
47. Рисін В. В., Біда А. П. Фінансова стійкість банку: чинники та особливості забезпечення. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8731> DOI: 10.32702/2307-2105-2021.3.1
48. Тищенко В. В., Тищенко О. І. Оцінка стійкості українських банків. Інфраструктура ринку. *Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок*. Випуск 76.2024. С.75-80.
49. Тітов Д.В., Шедловський О.В. Фінансова безпека комерційних банків України в умовах нестабільності ринкового середовища. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск № 64. URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4325/4251>.

50. Школьник І. О, Бухтіарова А. Г., Семенов А. Ю. Економіко-математичне моделювання оцінки функціонування української банківської системи. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. No 2. 337–344. URL:<https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i23.121901>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А 1 – Результати таксономічного аналізу банківської системи України за 2020-2023 рр.

№ з/п	Періоди часу (рік, місяць)	d_i	K_i	№ з/п	Періоди часу (рік, місяць)	d_i	K_i
1	2	3	4	5	6	7	8
1	2020-01	0,905	0,095	24	2021-12	0,612	0,388
2	2020-02	0,835	0,165	25	2022-01	0,795	0,205
3	2020-03	0,847	0,153	26	2022-02	0,822	0,178
4	2020-04	0,838	0,162	27	2022-06	0,915	0,085
5	2020-05	0,780	0,220	28	2022-07	0,896	0,104
6	2020-06	0,566	0,434	29	2022-08	0,819	0,181
7	2020-07	0,586	0,414	30	2022-09	0,824	0,176
8	2020-08	0,595	0,405	31	2022-10	0,660	0,340
9	2020-09	0,654	0,346	32	2022-11	0,635	0,365
10	2020-10	0,589	0,411	33	2022-12	0,642	0,358
11	2020-11	0,591	0,409	34	2023-01	0,633	0,367
12	2020-12	0,564	0,436	35	2023-02	0,631	0,369
13	2021-01	0,561	0,439	36	2023-03	0,601	0,399
14	2021-02	0,573	0,427	37	2023-04	0,599	0,401
15	2021-03	0,510	0,490	38	2023-05	0,605	0,395
16	2021-04	0,527	0,473	39	2023-06	0,599	0,401
17	2021-05	0,539	0,461	40	2023-07	0,666	0,334
18	2021-06	0,549	0,451	41	2023-08	0,675	0,325
19	2021-07	0,589	0,411	42	2023-09	0,634	0,366
20	2021-08	0,623	0,377	43	2023-10	0,692	0,308
21	2021-09	0,621	0,379	44	2023-11	0,707	0,293
22	2021-10	0,624	0,376	45	2023-12	0,744	0,256
23	2021-11	0,607	0,393				

Джерело: обчислено на основі даних офіційного сайту НБУ [28]

ДОДАТОК Б

Таблиця Б1 – Основні показники банківського сектору України за 2021-2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
1	2	3	4
Кількість діючих банків	71	67	63
Загальні балансові показники (млрд. грн.)			
Загальні активи	2 358	2 717	3 309
Чисті активи	2 053	2 352	2 943
Валові кредити суб'єктам господарювання	796	801	784
Чисті кредити суб'єктам господарювання	540	529	511
Валові кредити МСП	468	455	483
Чисті кредити МСП	263	246	268
Чисті кредити МСП, що не належать до груп	71	61	63
Валові кредити фізичним особам	243	210	223
Чисті кредити фізичним особам	200	134	160
Кошти суб'єктів господарювання	800	943	1 322
Кошти фізичних осіб	727	933	1 084
Зміна			
Загальні активи	6.9%	15.2%	21.8%
Чисті активи	12.6%	14.5%	25.1%
Валові кредити суб'єктам господарювання	6.2%	0.7%	-2.2%
Валові кредити фізичним особам	21.6%	-13.5%	6.0%
Кошти суб'єктів господарювання	17.4%	17.9%	40.2%
Кошти фізичних осіб	6.6%	28.4%	16.2%
Рівень проникнення			
Валові кредити суб'єктам госп. / ВВП	14.6%	15.3%	12.0%
Чисті кредити суб'єктам госп./ ВВП	9.9%	10.1%	7.8%
Валові кредити фізичним особам/ ВВП	4.5%	4.0%	3.4%
Чисті кредити фізичним особам / ВВП	3.7%	2.6%	2.5%
Кошти суб'єктів господарювання/ ВВП	14.7%	18.0%	20.3%
Кошти фізичних осіб / ВВП	13.3%	17.8%	16.7%

Продовження таблиці Б1

1	2	3	4
Фінансові результати			
Чисті процентні доходи	117.6	151.7	201.5
Чисті комісійні доходи	58.0	50.2	50.1
Відрахування в резерви	3.4	121.2	17.4
Чистий прибуток/збиток	77.4	21.9	86.5

ДОДАТОК В

Таблиця В1 – Проблеми функціонування банківської системи України в умовах фінансових криз та економічних збурень

Проблеми	Пояснення
Брак трудових ресурсів	В зв'язку з воєнними діями в багатьох регіонах України та небезпекою ракетних ударів по всій території країни, відбувається масове звільнення працівників банківських установ. Співробітники банків звільняються в зв'язку з закриттям відділень або за власним бажанням. Значна втрата трудових ресурсів завдала удару по банківській системі
Завислі платежі	Проблема «завислих платежів» з'явилася ще на початку війни, коли підприємства та установи намагалися достроково виплатити своїм працівникам заробітну плату чи перерахувати матеріальну допомогу. До сьогодні трапляються випадки затримки платежів з перерахуванням коштів на гуманітарні та оборонні цілі. Основною причиною таких затримок є недостатня кількість операційних працівників в банківських відділеннях в регіонах, які знаходяться на окупованих, деокупованих територіях, або в зоні бойових дій
Загроза кібератак	Станом на 4 серпня 2022 року росія здійснила 796 кібератак, значна частина яких стосувалася банківської системи України. Найбільша кількість кібератак спостерігалася в лютому-березні 2022 року. В зв'язку з цим торгові мережі змушені були продавати товари виключно за готівкові кошти. Ворожі хакери продовжують атакувати банківську систему, однак якість кібератак значно нижча, ніж на початку повномасштабного вторгнення
Перевищення лімітів касових залишків	В торгових точках, АЗС та інших закладах, розташованих на територіях, які окуповані, деокуповані або знаходяться в зоні бойових дій, виникає проблема перевищення касових залишків. Вона пов'язана з припиненням послуг з інкасації готівки у зв'язку із загрозою мародерства. Таким чином, одні заклади приймають тільки готівку, а інші – платіжні картки
Арешт банківських рахунків	З цією проблемою зіткнулись боржники у виконавчих провадженнях. Система примусового стягнення в Україні модернізована. В першу чергу, вона передбачає арешт та блокування банківських карток боржників. В разі відсутності готівки такі особи не мають можливості розрахуватися картою. Будучи внутрішньо переміщеними особами, вони не мають можливості скористатися коштами, які надходять на рахунок від родини або держави. Варто зазначити, що держава частково вирішила проблему, розблокувавши рахунки особам, борг яких не перевищує 100 тис грн. Однак вирішити її повністю поки що не вдалось
Втрати за попередньо надані кредити	З початком війни в Україні забезпечення кредитування практично припинилось. Більшість кредитів, оформлених раніше фізичними чи юридичними особами, не будуть повернуті. Торгово-промислова палата України оголосила форс-мажор, який підтверджує неможливість виконання зобов'язань під час воєнного стану

Бібліографічна довідка

Тема магістерської роботи:

«Фінансова стійкість у банківському секторі: фактори та ризики у контексті фінансових криз та економічних збурень»

Обсяг пояснювальної записки 70 сторінок.

Кількість рисунків 8 шт.

Кількість таблиць 7 шт.

Кількість додатків 3 шт. на 4 сторінках.

Графічний матеріал (слайди) 8 шт.

Перелік графічного матеріалу:

Слайд 1 – Актуальність та наукова новизна роботи

Слайд 2 – Основні фактори та ризики, що впливають на формування фінансової стійкості у банківському секторі.

Слайд 3 – Підходи до визначення поняття «фінансова стійкість банків»

Слайд 4 – Показники стану банківської системи України в 2019-2023 рр. Доходи і витрати банків України за 2019-2023 рр.

Слайд 5 – Основні фінансові показники комерційних банків України за 2020-2023 рр.

Слайд 6 – Динаміка рівня фінансової стійкості банківської системи України у 2020-2023 рр. Динаміка макроекономічних факторів за 2020-2023 рр.

Слайд 7 – Проблеми забезпечення фінансової стійкості у банківському секторі України.

Слайд 8 – Стратегії фінансової стабілізації банків України в контексті фінансових криз та економічних збурень.

19.12.2024 р.

_____ Богдан МЕЛЬНИЦЬКИЙ